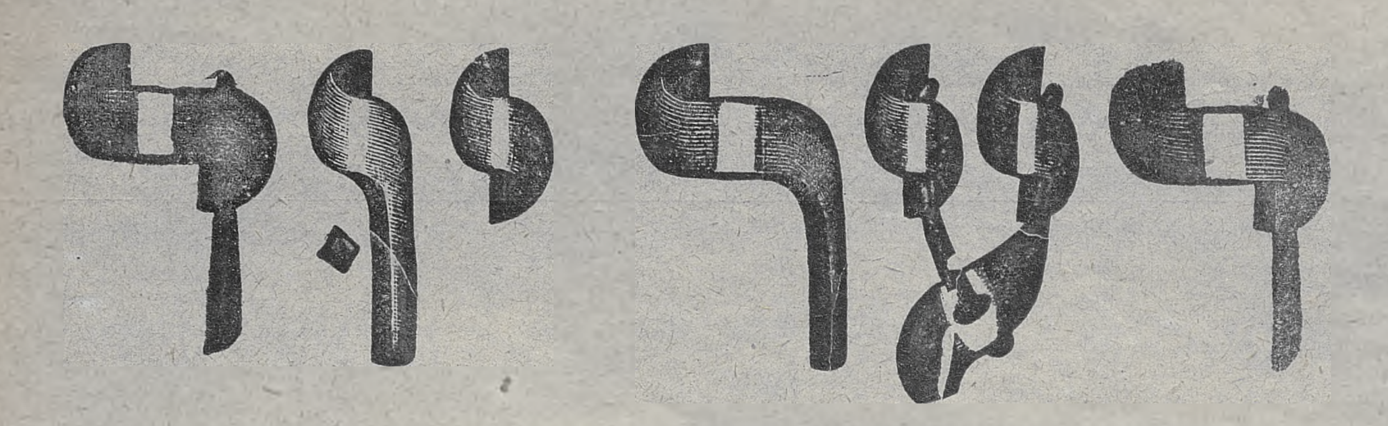

DER JUDE

צייטשריפט פיר אלע יודישע אינטערעסען

ערשיינט יעדע וואך — פערלאג: חברת „אחיאסף".

Krakau, 10 April 1902. — פיערטער יאהרגאנג. — קראקוי, ניסן תרס"ב.

נומר 15

אינהאלט:

אין אמעריקא איז צו אבאָנירען דעם „יוד“ אין „די יודישע פאמיליע“ אויך אללע אויסגאבען אחיאסף'ס בײ: S. Kantorowitz New-Jork 4 Rutgerstr. 4

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אבטהיילונג אין אדעססא.

נאטירליכער וויין און קאָניאק פון די יודישע קאלאָניעס

וועלכע ווערען אויסגעארבייט אי די וויינקעלערען פון

באראָן ראטהשילד אין ארץ ישראל

Марка утв. правительствомъ.

אלע וויינען און קאָניאקען פון „כרמל“ (אויסער ווערמוטה) זענען כשר אויף פסח און עס איז אָבגעשיידט פון זיי תרומות און מעשרות כדין וכדת.

כדי צו בעוואָרענען כרמל-וויין און קאָניאקען פון נאכגעמאכטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאָניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזערע סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאָמבע פון „כרמל“.

Russie. Varsovie: Société „Carmel“ rue Nalewki. Odessa: Société „Carmel“ Rue Richelieu.	**Egyp e.** Alexandria: Nessler.
France. Paris: „Vins de Palestine“ 68 Rue Bondy.	**Amerique.** New-York: Carmel Wine Co. 311 Fift. str. 357—359 Grand. str.
Allemagne. Berlin: Gsll. „Palaestina“ St. Wolfgangs Str.	**Danemark.** Copenhague Société „Karmel“ Adolph Steensallee 5.
Autriche. „Vienne: Gsll. Karmel“ Boerseplatz 6.	**Bulgarie.** Sofia, Société „Carmel“ Tscherweni Rak.
Angleterre London: Palestine Wine Co. 11 Bevis Marks.	**Palestine.** Jaffa, Sté des Vignerons rue Boustros. Jerusalem, Sté des Vignerons rue Jaffa.

Золот. медаль Парижъ 1900.

Этикетъ утв. правительствомъ.

אונזערע וויינען און קאָניאקען איז צו בעקומען אין אלע גרויסע וויינהאנדלונגען אין גאנץ רוסלאנד. 511

פרייליינען און דאמען

קענען זיך אויסלערנען גוט שניידען און נייהען אין א קורצע צייט דורך בריעף אין זשארגאן, רוסיש און דייטש. די מעטאדע איז די בעסטע און די גרינגסטע. אפילו 12 יאהריגע מיידכען קענען זיך גוט אויסלערנען. אויף תשובה א מארקע. ניט זוימט און פרעגט אן בײ

Г-жѣ Бертѣ Найдичъ,
507 Варшава.

485 Рекомендуется
комфортн. гостинница
„ВИКТОРІЯ“
ЯКОВА ФАЙНШТЕЙНА
въ г. Кобринѣ гродн. губ.
Номера совсѣми удобствами и по умѣреннымъ цѣнамъ.

אלבום ארץ ישראל

אין גרויסען פאָרמאַט, מיט מעהר אלס 100 פערשיעדענע בילדער פון ארץ ישראל און די קאלאָניעס, אויך א פאלקאמענע געאגראפישע קאַרטע פון ארץ ישראל מיט א פאדראבנע ערקלערונג צו יעדעס בילד בעזונדער; געבונדען אין א פראכטבאַנד, א וואהרע ציערונג אין יעדעס יודישע הויז; דער פרייז פון איהם איז געוועזען ביז יעצט 3 רו"כ. יעצט האָבען מיר דעם פרייז בעדייטענד פערקלענערט: נור פיר 90 קאָפּ', מיט פארטא 1 רו"כ.

520 אדרעססע:
Братья М. и И. Маскилейсонъ, Минскъ губ.

509 אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפיגעל - מאַכען גרינדליך לערנט אויס דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אי די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ
Варшава, Слизская 22.

לבעלי בריתי לזכרון תמיד!!!

אדריסתי היא רק בת ג' מלים:
Я. Нейдичъ Варшава.
פראָספעקט ישולח חנם לכל דורש

Вниманію поставщиковъ съѣстныхъ припасовъ для войскъ.

Попудная и повагонная продажа разныхъ малосольныхъ и копченныхъ рыбъ, какъ-то: судакъ малосольный и сухой, вобла, сопа, снитки, тарань, чиконъ и проч. высылаетъ наложеннымъ платежомъ
500 **А. Г. Сельцовскій** Варшава, Купеческая 11

איזראעליטישע רעאל אונד האנדעלסשולע נעבסט פענסיאנאט צו פפינגשטאדט בײ דארמשטאדט.

די שילער (פאן 8 ביז 15 יאהרען) ערהאַלטען גרינדליכע וויסענשאַפטליכע אויסבילדונג אונד רעליגיעזע ערציהונג. בעסטע רעפערענצען בײ הערפאָרראגענדען מאָנגערן דעם אין-אונד-אויסלאנדעס, זאָוויע בײ פריהערען שילערן, די זיך אין אנגעזעהענען שטעללונגען בעפינדען.

505 נעהערעס דורך דירעקטאר ד״ר בארנאס.

IV. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 15

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „

מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאָנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „

איינצעלנע נומערן 15 קאפ. — 30 העללער.

ענדערן די אדרעס קאָסט 20 קאָפ

די אדרעסע פיר רוסלאַנד:
Издательство
„Ахіасафъ“, Варшава.

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אָסטרייך־אונגארן —.12 קראָנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

די אדרעסע פיר עסטר.־אונגארן און אנדערע לענדער:
Administration Der Jude,
Krakau, Gertrudy 16.

קראקויא, ניסן תרס"ב: נומר 15 Krakau, 10 April 1902.

מיכה יוסף הכהן לעבענזאהן (מיכ"ל).

(צום 50־טען יאהרצייט).

שוין 50 יאהר זענען פאריבער, זייט עס האָט אויפגעהערט צו קלינגען די טרויריג־זיסע לירא פון דעם יונגען יודישען משורר — מיכה יוסף לעבענזאָהן. פיעל האָט זיך אין דער צייט געענדערט; אומגעביטען האָבען זיך אונזערע געפיהלען, אונזער פערשטאַנד, אונזער ליטעראַרישער געשמאַק און צוליעב דעם אויך דער מצב פון דער יודישער ליטעראַטור. פאַר אַ סך פין אונזערע לעזער, וואָס זענען שוין ערצויגען אויף די ווערק פון די נייע יודישע משוררים, וועט דער נאָמען פון לעבענזאָהן, וואָס האָט געקלונגען אזוי הויך, זיין נור אַ פוסטער קלאַנג, גלאַט אַ נאָמען וואָס קומט פאָר אין דער יודישער ליטעראטור־געשיכטע, נאָר „וואָס האָט געזאָלט זיין — מוז זיין“, און וויינען איבער דעם, וואָס דער אדער יענער מחבר אָדער דיכטער ווערט פערגעסען, איז געוויס ניט כדאי. אין דער ליטעראַטור־געשיכטע, ווי אומעטום אין לעבען, איז ניטאָ קיין צופאַל; קיין שום זאַך ווערט ניט פלוצלינג, אָהן אַ סיבה, אַ ליטעראַטור וואַכסט מיט דער צייט, אָפט איבערשטייגט זי די שרייבער, וועלכע האָבען זיך מיט איהר שטאַרק מתעסק געווען, זיי פערשווינדען פון דער סצענע, זייער נאָמען ווערט פערזונקען אין פערגעסענהייט, אַנדערע נעמען קומען אויף זייער אָרט, און עס איז נור אַ פעהלער פון די, וואס ווילען אַז אַלטע נעמען און אלטע טהוערס זאָלען שטענדיג האָבען דעם אייגענען גלאַנץ, וואָס זיי האָבען אַ מאָל געהאַט. נור אַ געניע, אַ גאון, בלייבט אונשטערבליך. עס פערגעהען הונדערטער אַמאָל אויך טויזענדער יאָהרען, און זייער נאָמען לעבט נאָך אַלץ ביי אַלעמען אין הארצען, נאָר די פרישקייט פון זייערע פאַרבען ווערט אַ ביסיל בלייכער, אָבער דער תוך, דער אינהאַלט בלייבט אויף אייביג.

מיכה יוסף לעבענזאָהן איז גאַנץ בעשטימט קיין געניע נישט געווען און אַז מיר ווילען ערשט געבען אַ כאַראַקטערבילד פון אָט דעם יונג אָבגעשטאָרבענעם דיכטער, האַלטען מיר אויך ניט פון דעם כלל, אַז אחרי מות — קדושים אמור“ אָדער ווי די רוימער זאָגען „פון טויטע אָדער גוט אָדער גאָר ניט“, און מיר ווילען דורכאויס ניט בעקריינען איהם מיט אַזעלכע טיטלען, אויף וועלכע ער האָט ניט פערדינט. מיר געפינען נור, אַז כדי צו פערשטעהען ריכטיג דעם שטאַנד פון אַ ליטעראַטור, מוזען מיר אַרויסרופען אין אונזער זכרון איהר עָבר, איהר פערגאַנגענהייט און זוכען אַ געוויסען צוזאַמענהאַנג צווישען דעם איצט און אַמאָל.

איינער פון די טרויריג־ליעבליכע שאַטענס פון דער פערגאַנגענהייט, וואָס מוז שטעהען אויף דעם בילד, וועלכעס שטעלט פאָר דעם איצטיגען מצב פין אונזערע ליטעראַטור, כדי דאָס בילד זאָל זיין קלאָר און גאַנץ, איז — מיכה יוסף הכהן לעבענזאָהן.

מיכ"ל, דער זוהן פון דעם בעקאַנטען יודישען דיכטער אד"ם הכהן לעבענזאָהן איז געבאַרען געוואָרען דעם 7־טען אדר תקפ"ח, זיין קורצעס לעבען איז נישט רייך מיט געשעהענישען. טרויריג, אין אַ שרעקליכער קראַנקהייט — סוכאָטע - איז אַוועק זיינע ביסיל יאָהרען. איידער ער איז געוואָרען געפעהרליך קראַנק, איז ער געווען אַ פרעהליכער מענש, האָט ליעב געהאַט געזעלשאַפט (ר' קלמן שולמאַן איז געווען איינער פון זיינע בעסטע גוטע פריינד), זיין פאָטערס הויז איז שטענדיג געווען פול פון רייד איבער העברעאישע שירים, ער האָט געלעבט, ווי מען רופט עס, אין „עולם השירה“ און האָט דערום אויך אָנגעהויבען זעהר פריה צו שרייבען שירים. זיינע ערשטע אַרבייטען זענען געווען איבערזעצונגען פון די דייטשע דיכטער, שילער און געטהע. פון יאָהר תר"ז, ווען ער איז אַלט געווען 18 יאָהר, האָט זיין קראַנקהייט זיך גיך אָנגעהויבען צו פערשטאַרקען. ער האָט אַמאָל געזעהען אין שלאָף אַ שרעקליך בילד, ווי דער טויט נאָהענט זיך צו איהם, און פון דאַמאָלס אָן איז ער געוואָרען אַלץ שוואַכער און שוואַכער, אַ שרעקליכער טרויער האָט איהם שטענדיג געדריקט. אין יאָהר תר"ט איז ער געפאָהרען קיין בערלין, פון דאָרט האָבען איהם די דאָקטוירים געשיקט קיין זאַלצברון; בעסער איז איהם אָבער ניט געוואָרען. שפעטער איז ער געפאָהרען קיין ריינהערץ, נאָר ער האָט אליין שוין אַיינגעזעהען, אַז פאַר איהם איז קיין הילף ניטאָ. זייענדיג אין בערלין קראַנקערהייט, האָט ער זיין צייט אויסגענוצט אום צו שרייבען

שירים („הריסות טראַיאַ״). דאָרט האָט ער אויך געהערט די פּאָרלע־זונגען פון פּהילאָזאָפּיע ביים בעריהמטען פּראָפעסאָר שעלינג.

פּיהלענדיג, אַז דער טרויריגער סוף איז שוין נאָהענט, איז מיכ״ל צוריקגעקומען קיין ווילנא. ביז צו יענער צייט פּלעגט ער אַלץ שרייבען שירים נישט פון יודישען לעבען. שד״ל איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט איהם בעוועגט, ער זאָל זיך ווענדען צום יודישען לעבען, און מיכ״ל האָט טאַקי באַלד נאָכדעם ארויסגעגעבען זיין ווערק „שירי בת ציון״, וואָס האָט געמאַכט דאַמאָלס אַ גרויסען איינדרוק אויף די יודישע לעזער, דערהויפּט אויף די יוגענד.

די שרעקליכע קראַנקהייט איז אָבער געגאַנגען אַלץ ווייטער און ווייטער, און דעם 27־סטען שבט אין יאָהר תרי״ב איז דער יודישער ליטעראַטור אָבגעשטאָרבען איינע פון איהרע יונגע — 24 יאָהר אַלט — בליהענדיגע קרעפטען. דער טויט פון מיכ״ל האָט ארויס־גערופען פיעל טרויער צווישען זיינע פריינד און אָנהענגער, און דער בעריהמטער יהודה ליב גארדאָן האָט איהם געווידמעט זיין פאַנטאַס־טישעס בילד „הוי אָח!״ (כל שירי גארדאָן ח״א).

דריי ווערק האָט אונז איבערגעלאָזען דער יונגער אונגליקליכער משורר בירושה: „הריסות טראַיאַ״, „שירי בת ציון״ און „כנור בת ציון״.

איבער „הריסות טראַיאַ״ וועלען מיר אונז ניט לאַנג אויפהאַלטען. דאָס איז אַ איבערזעצונג פון דעם רוימישען דיכטער ווירגילס אַ ווערק „ענעאידא״ פון דעם צווייטען טהייל, און דערצו נאָך ניט פון דעם לאַטיינישען אָריגינאַל, נאָר פון דער דייטשער איבערזעצונג. אין פיעל ערטער האָט דער איבערזעצער מקצר געווען און איבערגעמאַכט, יע־דענפאַלס האָט „הריסות טראַיאַ״ איצט איהר ליטעראַרישען ווערטה שוין פערלאָרען. פאַר 60 יאָהר צוריק אָבער, ווען דאָס שרייבען אין לשון הקדש אַליין איז שוין געווען אַ „דבר שבקדושה״, האָט דאָס דאָזיגע ווערק אויך געקענט מאַכען אַ גרויסען רושם און ארויסרופען ביי ר׳ מאיר הלוי לעטעריס אזא התפעלות, וועלכע ער דריקט אויס אין זיין בריעף צו דעם דיכטער: „דו האָסט מיך מחיה געווען... אַ איבּיגע ליכטיגקייט וועט שיינען אויף דיין ווערק״... די טעכניק פון דעם ווערק, די גראַמען און די שפּראַכע, איז ווירקליך זעהר שען, דער שיר איז לייכט צום לעזען און פערשטעהען, און בעוויזט, אַז מיכ״ל האָט די פעהיגקייט איבערצוגעבען פרעמדע געדאַנקען אין שע־נע שירים, דאָס עכט פּאָעטישע אָבער פעהלט אין דעם שיר. די מעלה פון אַ איבערזעצער איז — ווען ער האָט אין זיך אַזוי פיעל פאַנטאַזיע, דאָס ער זאָל זיך קענען לעבעדיג פאָרשטעלען די צייט, צו וועלכע דאָס איבערזעצטע פּאָעטישע ווערק געהערט. ער זאָל בשעת דעם שרייבען לעבען מיט די געפיהלען און פאָרשטעלונגען פון יענער צייט. די דאָזיגע מעלה פעהלט אין „הריסות טראַיאַ״.

„שירי בת ציון״ און „כנור בת ציון״ זענען זאַמלונגען פון לע־בענזאָהנ׳ס שירים, צווישען זיי זענען דאָ איבערזעצטע און אָריגינעלע.

1) איבערזעצטע שירים. צו זיי געהערען: „האָניה״ (דאָס שיף) נאָך צעדליץ, דאָס געדיכט איז בעקאַנט אין דער רוסישער איבער־זעצונג פון לערמאָנטאָוו אונטער דעם נאָמען „וואָזדושני קאָראַבל״; „מלך בלהות״ (ערלקעניג) פון געטהע; „הברוש״ (דער טאַנענבוים)

פעלעטאָן.

פּוֹנ׳ם פּרִיזִיוו.

(מאָנאָלאָג)

פון

שלום־עליכם.

— פון וואַנען איך פאָהר? אַז אַך און וועה איז מיר, איך פאָהר פונ׳ם פּריזיוו פאָהר איך. דאָס איז מיינער טאַקי אַ זוהן אָט דער יונגער־מאַן, וואָס ליגט אָט דאָ אויסגעצויגען אויף דער באַנק. דאָס פאָהר איך מיט איהם פון יעהופּעץ פאָהר איך. געווען ביי אַדוואָקאַטען זיך איין עצה האַל־טען און אין איין וועגס ביי פּראָפעסאָרען האָרכען וואָס וועלען זיי זאָגען וואָס. אַ פּריזיוו האָט מיר גאָט צוגעשיקט, פיער מאָל געשטאַנען צום פּריזיוו און נאָך ניט פאַרטיג, און דוקא אַ בן־יחיד, איין און איינציגער הייסט דאָס, אַ ריינער, איין אמת׳ער, אַ כשר׳ער פּערוואָראָזרניק...

וואָס קוקט איהר מיך אָן וואָס? ס׳איז אייך אַ חדוש? איהר מענט דאָס האָרכען מענט איהר עס.

די היסטאָריע פון דער געשיכטע איז אַזאַ מעשה: אַליין בין איך אַ מעוזעריטשער פון מעזעריטש, אַ נולד בין איך, דאָס הייסט אַ געבאָרענער ווי מע זאָגט אַ מאָזעפּעווקער, אַ נכתב אַ צוגעשריבענער הייסט דאָס אַ וואָראָטילייווקער. דאָס הייסט אַמאָל בין איך ניט היינט געדאַכט געזעסען אין וואָראָטילייווקע בין איך, נאָר היינט זיץ איך אין מעזעריטש היינט. ווער איך בין און ווי אַזוי איך הייס — איז אייך נישט קיין גרויסער נפקא־מינה דאַכט מיר; נאָר מיין זוהן׳ס נאָמען מוז איך אייך יאָ זאָגען, ווארום עס נעהער זיך אָן צום ענין, און שטאַרק! הייסען הייסט ער איציק, דאָס הייסט אברהם יצחק, נאָר רופען רופט מען איהם אַלטער; אַזוי דאָט זי איהם אַ נאָמען געגעבען, מיין ווייב זאָל געזונד זיין, מחמת ער איז אַ ציטערינער, איין און איינציגער איז ער, אַ בן־יחיד. שייך זאָגען אַ בן יחיד? קיין בן־יחיד איז ער ניט געווען, דאָס הייסט מיר האָבען געהאַט אחוץ איהם נאָך אַ יונגיל האָ־בען מיר געהאַט, אַ יונגערען פון איהם מיט אַ יאָהר אָדער אָנדערהאַלבען, איהם צו לייננערע יאָהר; ער האָט געהייסען יהושע אייזיק האָט ער גע־הייסען. בעדאַרף זיך טרעפען איין אומגליק, מע האָט איהם קינדרוויי, אייזיקען הייסט דאָס, איבערגעלאָזט איינעם אַליין (איך בין ניט היינט געדאַכט דע־מאָלט נאָך געווען אַ וואָראָטילייווקער בין איך נאָך געווען, דאָס הייסט איך בין געזעסען אין וואָראָטילייווקע) איז זיך מישב דאָס קינד, אייזיק הייסט דאָס, און קריכט צו גלייך אונטערען סאַמאָוואַר און גיסט אויס אויף זיך אַ זידיגען סאַמאָוואַר ניט פאַר אייך געדאַכט און קאָכט זיך אָב, איהם צו לייננערע יאָהר, אויף טוידט קאָכט ער זיך אָב! פון דעמאָלט אָן איז ער, איציק, אברהם יצחק הייסט דאָס, געבליבען אַ בן־יחיד און זי האָט איהם פערציגען, מיין ווייב זאָל געזונד זיין, אַלטער, אַלטעריל, אַלטערונטשיק, אַלטערונטשיקיל, ווי געוויינטליך אַ מאַמע, איהם שטאַרק ליעב געהאַט. שייך זאָגען ליעב געהאַט? געציטערט, געטריסעלט זיך איבער איהם, גע־שטאַפט, געהאָדעוועט מיט העלוליך, לעקעכליך און צוקערקעס, געפעפ־טעט, געבאַלעוועט, צו זיבעצעהן יאָהר איהם אָבגעריסען פונ׳ם לערנען, גלייך פונ׳ם חדר איהם געפיהרט צו דער חופּה און דערלעבט פון איהם אַ נחת, שוין ברוך־השם דריי אייניקליך, אפילו זעהר געראָטענע, — שייך זאָגען געראָטענע? אַנטיקליך וואָס אַנטיקליך הייסט! שען און ווייערע פנימ׳ער נישט אַריינצוקוקען, און קלוג—ווי דער טאָג; איהר זאָלט אויספאָהרען די גאַנצע וועלט, וועט איהר אַזעלכע קינדער נישט בעגעגענען! נאָר וואָס קומט ארויס, אַז מיר האָבען צרות פון איהם, פונ׳ם זוהן הייסט דאָס אויפ׳ן פּור. שייך זאָגען צרות? מיר לעבען נישט, איין טאָג נישט אַ גוטען — און אַלץ איבערען פּריזיוו! וועט איהר דאָך פרעגען: סטייטש, אַ בן־יחיד, איין און איינציגער, וואָס גדהר זיך אָן מיט איהם אַ פּריזיוו, וואָס? הערסט דו, אָט דאָס איז דאָך דער גאַנצער פּערדראָס, אָט דאָס! שאָט! אפשר מיינט איהר חס־ושלום אַז ער איז אַ געזונדער יונג, ווי עס גיט זיך אויס אַמאָל אַ קינד, וואָס וואַכסט אין ראָסקאָש? ווייס איך וואָס, איהר וועט פאַר איהם

נאָך שייערליין; „הזאב והגדי" (דער וואָלף און די ציעג) פֿון לאַפֿאָנטען (אַ פֿאַבעל); „הערבי במדבר" (דער אַראַבער אין דער מדבר), פֿריי איבערזעצט נאָך דעם פּוילישען, און נאָך איינינע אַנדערע.

די אַלע אָנגערופֿענע איבערזעצונגען קענען דיענען פֿאַר דעם בעסטען בעווייז, וואָס פֿאַר אַ גרויסער מייסטער מיכ"ל איז געווען אין דער העברעאישער שפּראַך. די דאָזיגע איבערזעטצונגען זענען פֿיעל בעסער פֿאַר „הריסות טראיאַ", אפשר דערפֿאַר, ווייל זייער אינהאַלט איז געוועזען דעם דיכטער נעהנטער צום האַרצען, אפשר אויך דערפֿאַר, ווייל זיי געהערען צו אַ שפּעטיגער צייט, ווען לעבענזאָהנ'ס טאַלאַנט איז שוין מעהר אויסגעוואַקסען, דאָס פֿיהרט אינז צו דעם טרויריגען געדאַנקען, אַז לעבענזאָהן האָט ערשט די לעצטע פּאָר יאָהר פֿאַר'ן טויט אָנגעהויבען זיין טאַלאַנט צו בעווייזען, ער האָט זיך נור וואָס אָנגעהויבען צו ענטוויקלען, בעת דער טויט האָט איהם פֿון אונז אָבגעריסען...

בעזונדערס גוט איז לעבענזאָהנען געראָטען די איבערזעצונג פֿון „ערל־קעניג", די געטהישע מעלאָדישע ריטהמען, די טרויריג־ערשרעקענדע ווערטער פֿון דעם אומגליקליכען קינד, די שטיל בערוהיגענדע ווערטער פֿון דעם דערשראָקענעם פֿאָטער האָבען אין דער העברעאישער איבערזעצונג גאָר ניט פֿערלאָרען, דער גאַנצער שיר קלינגט טרויעריג און שען. מיר דוכט אפילו, אַז לעבענזאָהנ'ס איבערזעצונג פֿון דעם „ערל־קעניג" איז פֿיעל בעסער פֿאַר דיזעלבע רוסישע איבערזעצונג ביי זשוקאָווסקי.

אין די איברינע איבערזעצונגען לאָזט זיך בעמערקען דער אַלגעמיינער פֿעהלער פֿון אונזערע אַלטע שרייבערס. טראַכטענדיג נור וועגען דער שענקייט פֿון דער שפּראַך, פֿערדאַרבען זיי אַמאָל דעם אינהאַלט, די געטריהייט. אַזוי האָט ביי לעבענזאָהן די פֿאַבעל פֿון לאַפֿאָנטען אָנגעוואָרען איהר שאַרפֿקייט צוליעב דער בלומענהאַפֿטיגקייט פֿון דער העברעאישער שפּראַך, די ערשטע צוויי סטראָפֿען פֿון „האניה" זענען דורכאויס ניט אַזוי שטאַרק און ...ען, ווי, צום ביישפּיעל, אין לערמאַנטאָוו'ס איבערזעצונג. דערצו איז דער גאַנצער שיר „פֿריי" איבערזעצט, און דאָס איז ביי אַזעלכע מייסטערווערק ניט קיין גרויסע מעלה...

יעדענפֿאַלס זעהט מען אין לעבענזאָהן אַלס איבערזעטצער אַ שטאַרקע מייסטערהאַנד, וואָס קען גובר זיין אַלע שוועריגקייטען אין דער טעכניק, און אַלס איבערזעצער איז לעבענזאָהן באמת פֿיעל גרעסער פֿאַר די דיכטער, וואָס זענען פֿאַר איהם געוועזן. זיין שפּראַך איז פֿיעל רייכער, בעוועגליכער און מעלאָדישער, און די וואַהל פֿון שירים צום איבערזעצען בעווייזט זיין פֿיינעם ליטעראַרישען געשמאַק.

די אָריגינעלע (אייגענע) שירים פֿון לעבענזאָהן זענען זעהר פֿערשיעדען, מיר געפֿינען אין זיי אי עפּישע, אי לירישע דיכטונגען.

„עפּישע דיכטונגען" זענען אַזעלכע פּאָעטישע ווערק, אין וועלכע עס שילדערן זיך פֿערשיעדענע געשעהענישען, וואָס האָבען זיך טאַקי געטראָפֿען, אָדער וואָס קומען אַרויס פֿון דעם משורר'ס פֿאַנטאַזיע. אין אַזעלכע שירים בלייבט דער משורר אַליין פֿון דער ווייטענס, ער ווייזט אונז ניט אַרויס זיין אייגענע מיינונג, זיינע אייגענע געפֿיהלען, ער בעשרייבט נור און פֿאָטאָגראַפֿירט די אויסען־וועלט און דערצעהלט אונז פֿאַקטען. — גראַד פֿערקעהרט פֿון דעם זענען „לירישע דיכטונגען". דאָרט גיט אונז דער משורר אַ בילד דערפֿון, וואָס טהוט זיך

קיין צוויי גראָשען ניט נעבען, אַ פֿערזעהעניש, אַ קראַנקער! שייך זאָגען אַ קראַנקער? קיין קראַנקער חלילה איז ער נישט, נאָר אַ געזונדער אודאי נישט. ער טויג נישט דער הונט, שייך זאָגען ער טויג נישט? טויגען טויג ער, נאָר פֿאַר קיין סאָלדאַט טויג ער נישט. איין עבירה ער שלאָפֿט איצטער, וויל איך איהם ניט וועקען, אַט וועט ער אויפֿשטעהן, וועט איהר זעהען אַ סנאַסט פֿון אַ מענשען, הויט און ביינער, לאַנג און שמאָל, אַ פּנימ'יל ווי אַ פֿייג, גרוגרות דרבי צדוק, און אַ וואוכס משטיינס געזאָגט, אויסגעצויגען ווי אַ לולב, אינגאַנצען געראָטען אָן איהר, אָן מיין ווייב זאָל געזונד זיין, אויך אַ הויכע און אַ מאָגערע איין איידעלע הייסט דאָס... היינט פֿרעג איך אייך, בעדאַרף איך עפּיס אין זינען האָבען אַ פּריזיוו, אַז דין און לאַנג איז ער, טויגען טויג ער ניט, און אַ „ווילגאָטע" האָט ער? ווייס איך וואָס, אין דער לינקער פּאָה! איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, וועל איך אייך, איך האָב גאָר פֿערגעסען אַז איך האָב אויף זיך אַ פּריזיוו! ס'איז געקומען צום פּריזיוו — ווער מיר „ווילגאָטע"? וואָס מיר „ווילגאָטע"? עס הויבט זיך גאָר נישט אָן! וואָס איז די מעשה, וואָס? די מעשה איז אַ פּשוט'ע מעשה: דאָס אַנדערע יונגיל מיינס, אייזיק, דער וואָס האָט זיך קינדווייז ניט פֿאַר אייך געדאַכט זיך אָבגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר, האָט מען פֿערגעסען אַ פּנים אויסשרייבען פֿון די מעטריקעס אפּנים. בין איך דאָך אָוועקגעלאָפֿען צום קאַזיאָנעם רב צום שוטה מיט אַ גוואַלד:

— סטייטש, גזלן, רוצח איינער, וואָס האָט איהר געהאַט צו מיר? למאי האָט איהר ניט אויסגעמעקט מיין אייזיקען למאי?

פֿרעגט ער מיך, דער טפּש:

— וואָסער אייזיקען? ווער איז געווען דער אייזיק?

— וואָס הייסט — זאָג איך — וואָסער אייזיקען? וואָס הייסט ווער איז געווען דער אייזיק? מיין זוהן אייזיק, דער וואָס האָט איבערגעקעהרט אויף זיך דעם סאַמאָוואַר, זאָג איך.

— וואָסער סאַמאָוואַר? — מאַכט ער.

— גוט מאָרגען, זאָג איך, איהר זענט אַ הינער? אַ גוטער קאָפּ אויף אייך! אויף אַזאַ קאָפּ, זאָג איך, איז גוט קנאַקען ניס... ווער געדענקט ניט, זאָג איך, די מעשה מיט מיין אייזיקען ווער, וואָס האָט זיך אָבגעקאָכט מיט'ן סאַמאָוואַר? איך פֿערשטעה ניט, זאָג איך, וואָס זענט איהר דאָס פֿאַר אַ ראַבינער ביי אונז אין שטעדטיל, אַז קיין שאלות, זאָג איך, פּאַסקידעט איהר ניט, דערויף איז פֿאַראַן, זאָג איך, אַ רב זאָל מאריך־ימים זיין, איז דאַכט זיך אַ יושר איהר זאָלט האָטש אַכטונג געבען, זאָג איך, אויף די געשטאָרבענע זאָלט איהר; אֶלא ניט צו וואָס בעדאַרף מען אייך, צו וואָס?

איך האָב איהם געגעבען וויפֿיעל ס'איז אין איהם אַריין. צום סוף וואָס לאָזט זיך אויס וואָס? אומזיסט — אומנישט האָב איך איהם אָבגעזידעלט דעם שענעם רב. ערשט אַז איך בין געקומען אַהיים אין האָב דערצעהלט מיין ווייב זאָל געזונד זיין דעם פּסק, וואָס דער קאַזיאָנער רב האָט פֿון מיר געהאַט, האָט מיר מיין ווייב זאָל געזונד זיין געגעבען נאָך אַ גרעסערען פּסק, און זי איז דוקא געווען גערעכט, וואָרום די מעשה מיט'ן סאַמאָוואַר איז גאָר געווען נישט דאָ אין מעזערעטש, ס'איז גאָר געווען נאָך בשעת מיר זענען ניט היינט געדאַכט געזעסען אין וואָראָטיליווקע איז דאָס געווען. כ'איז מיר גאָר אַרויסגעפֿלויגען פֿונ'ם קאָפּ, אַרויסגעפֿלויגען!

קצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס — זאַכען — מעשיות — אינטערעסען? ביז איך האָב מיך אַ ריהר געטהון, פּאַפּירען אַהער, פּאַפּירען אַהין, האָט מיין אברהם יצחק, איציק הייסט דאָס וואָס מע רופֿט איהם אַלטער, אָנגעוואָרען די גאַנצע ווילגאָטע, נישטאָ קיין ווילגאָטע! נישטאָ קיין ווילגאָטע? שלעכט! אַ גוואַלד, אַ געפּולדער, סטייטש אַ בן יחיד, איין איין איינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק — און אָהן אַ שום ווילגאָטע! נאָר גיה שריי חי וקים — פֿערפֿאַלען!

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט, נעהט מיין אַלטער, איציק הייסט דאָס, און שלעפּט ניט אַרויס דעם גרעסטען זשערעב נומער 699? די פּריסוטסטוויע האָט זיך דעמאָלט געווונט. דער „פּרינצעראַטעל" אַליין האָט איהם געגעבען אַזעץ אין פּלייצע: „בראַוואָ, איצקאַ, מאָלאָדיעץ!" די גאַנצע שטאָדט האָט מיר מקנא געווען: נומער זעכס־הונדערט־ניין־און־ניינציג! — אַט אַ גליק! מזל טוב! מזל טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען! — פּונקט ווי איך וואָלט דאָ אויס־

אין זיין אייגענער אינוועניגסטער וועלט, ער מאָלט אונז דעם מצב פֿון זיין נשמה, ער דערציהלט אונז פֿון זיינע פֿריידען און שמערצען, טהיילט מיט אונז זיין נחת און צער. אלס עפּישער דיכטער איז לעבענזאָהן אַמיטעלמעסיגע קראַפֿט, וואָס פֿערדיענט געוויס ניט קיין בעזונדערע התפעלות. אין די היסטאָרישע פֿאַקטען און מאָמענטען, וועלכע ער שילדערט, ענטדעקט ער ניט קיין נייע פֿערבאָרגענע סבות און טעמים, וואָס קיין איינפֿאַכעס אויג קען זיי ניט בעמערקען, און דאָס וואָס מען רופֿט געוועהנליך די נשמה פֿון די פֿאַקטען. אויך זיינע ווערק, אין וועלכע עס ווערען בעזונגען אונזערע אַלטע גבורים („אחרית שאול", „נקמת שמשון", „יעל וסיסרא") צייכנען זיך ניט אויס מיט שטאַרקייט און איינפֿאַכקייט, זיי זענען צו לאַנג, עס פֿעהלט אין זיי די מאָס, ד. ה. די קונסט ניט צו פֿיעל מאריך צו זיין, כדי דעם איינדרוק פֿון דעם ווערק ניט קליינער צו מאַכען, און אויך ניט צו פֿיעל מקצר צו זיין, כדי דאָס בילד זאָל ארויסקומען קלאָר און דייטליך. די דאָזיגע שירים פֿון לעבענזאָהן קען מען אפילו ניט רופֿען פּאָעזיע, זיי זענען נור שענע מליצות, געשריבען אין אַפּראַכטפֿאָלער שפּראַך מיט גוטע גראַמען, אָבער ניט מעהר.

אַ גאַנץ אַנדערען איינדרוק מאַכען אויף אונז די „לירישע דיכטונגען" פֿון לעבענזאָהן. אַ טיעפֿער שמערץ ליגט אויף זיי אַלע, זיי ריהרען דעם לעזער, דרינגען אונז אַריין טיעף אין הארצען, און לייענדיג זיי פֿיהלט מען, אַז מיר האָבען פֿאַר זיך אַ טאַלאַנט, אַ אֱמת'ען טאַלאַנט, וואָס די ליריק איז זיין ריכטיגער וועג. מען זעהט, אַז די אַלע אַנדערע שירים זענען ניט מעהר ווי פּראָבעס פֿון אַ יונגען טאַלאַנט, וואָס ווייס נאָך אַליין ניט, צו וואָס ער זאָל פֿערווענדען זיינע קרעפֿטען, ער האָט איינינע מאָל געבלאָנדזעט, ביז ער איז אַרויף אויפֿ'ן ריכטיגען וועג.

לעבענזאָהן'ס לירישע שירים זענען ווי אַ גוט געשליפֿענער שפּיעגעל, אין וועלכען עס שפּיעגעלט זיך אָב זיין גאַנצע ליידענדע נשמה, זיין גאַנץ האַרץ, זיינע שוואַכע נערווען, זיין אונצופֿריעדענהייט מיט זיך און מיט דער גאַנצער וועלט. אַ טיעפֿע מרה־שחורה בעגלייט דעם יונגען משורר אומעטום וואו ער איז, וואָס ער בעזינגט; זאָל דאָס זיין דאָס שענסטע און דאָס פֿרעהליכסטע, ווי דאָס געהט נור דורך זיין אינערעס, ווערט עס אַזוי טרויריג, מעלאַנכאָליש, און ברייננט אויפֿ'ן לעזער אויך אַ מאָדנעם אונמוטה.

לעבענזאָהן בעזינגט דעם פֿרעהליכען פֿריהלינג אין דער גרויסער פֿרעהליכער שטאָדט בערלין. אַלץ לעבט, אַלץ גלאַנצט, נאָר די פֿרעהליכקייט אַרום מאַכט נאָך גרעסער און טיעפֿער דעם מרה־שחורה און דעם קומער, וואָס הערשט אין האַרצען ביים יונגען קראַנקען משורר, וואָס פֿיהלט אַז זיין פֿריהלינג איז אַריבער, נאָך איידער ער האָט זיך אָנגעהויבען...

הָהּ, בִּדְמִי יָמַי יִהְיֶה לִּי קִבְרִי
וְיָגוֹן נִשְׁמָתִי בוֹ כָּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת! („חג האביב")

(אין מיין יוגענד ווערט מיין האַרץ מיין קבר
ווי אַ פֿייער ברענט אום איהם מיין פּיין).

ער האָט שוין אויסגעוויינט זיינע טרעהרען, ער איז שוין מיד פֿון זיפֿצען. טרויריג זעהט ער ווי דער שרעקליכער סוף איז שוין אַלץ נעהנטער און נעהנטער. און פֿון טיעפֿען האַרצען רופֿט ער אויס:

גענומען דאָס גרויסע געווינס די רי"ש אלפים! און וואָס איז דאָס חדוש וואָס? אַ יוד האָט איין און איינציגען בן־יחיד, האָט ער, אַ ריינעם, איין אמת'ן, אַ כשר'ען פּערווי־זראַדניק, און אָהן אַ ברעקיל „ווילנאָטע"!?...

נאָר אונזערע יודעליך... ס'איז געקומען צום פּריאָם, האָט מען אָנגעהויבען בראַקעווען, בראַקעוועט מען נאָך; אלע זענען געוואָרען מיט אמאָל פֿינסטערע קאַליקעס, דער מיט אזא חסרון; דער האָט פּלוצים אין מיטען דרינען אָנגעהויבען הינקען אויף אַ פֿוס, האָט ער אָנגעהויבען, דער איז געפֿאַלען אויף די אויגען, איז ער געפֿאַלען, ביי איינעם האָט אָנגעהויבען פֿייפֿען איין אויער, פֿייפֿען, ביים אנדערען האָט זיך געעפֿענט אַ מכה, האָט זיך געעפֿענט, צעגאָסען זיך אַשענע צאַצקע אויפֿ'ן קאָפּ. אדער ארויסבעוויזען זיך אזא חסרון, וואָס ס'איז אַ חרפּה ארויסצוזאָגען גאָר...

קצור הדבר וואָס טויג אייך היסטאָריעס־זאַכען־מעשיות־אינטערעסען — ס'איז אָנגעקומען צו מיין זוהנ'ס נומער 699, און מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, האָט נעבאך געמוזט מיט זיין בכור שטעלען זיך צום פּריאָם, האָט ער געמוזט. איז געוואָרען ביי מיר אין שטוב אַ געוויין. שייך זאָגען אַ געוויין? אַ יללה, חשך! מיין ווייב זאָל געזונד זיין ליינט אין די וועלט, די שנור חלש'ט: ס'טייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַ בן־יחיד, איין און איינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער, אַ פּערוויזראַדניק — און אָהן אַ פּיציל ווילגאָטע!? און ער מיין זוהן הייכט דאָס, גאָר נישט, גלייך ווי ניט איהם מיינט מען: „וואָס עס וועט זיין מיט כל ישראל, וועט זיין מיט רב ישראל", זאָגט ער כלומר'שט מיט אַ ווערטיל, און דער פּופּיק בשעת מעשה ציטערט איהם מסתמא גוט, דער פּיפּיק!...

האָבען מיר דאָך אָבער אַ גרויסען גאָט אויף דער וועלט. נעמט דער דאָקטאָר בעטראַכטען מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, אויסמעסטען איהם אין דער לייננ אין דער ברייט, טאַפּען, קוקען, מיטשען אַהער אַהין, וואָס משטיינ'ס געזאָגט? אַז ער טויג ניט דער הונט, ער חאַפּט ניט קיין דריטהאַלבען ווערשקעס אין דער ברייט חאַפּט ער ניט!... איהר קאָנט זיך פֿאַרשטעלען וואָס עס האָט זיך אָבגעטהון, וואָס, אַז מיר זענען געשטאַנען אַלע אין דרויסען מיט אַלע. איך בעט אייבער אייער כבוד שניידערס און שוסטערס און משרתים, און איך מיט מיין בן־יחיד בעדאַרף אויך טאַנצען אין קאָהן, בעדאַרף איך, און דו, נאָטעניו, שווייגסט!... און אַזוי ווי איך קלעהר מיר די דאָזיגע מחשבות, איך טהו אַ קוק — מיין איציק, אַלטער הייסט דאָס, מיט איין שטיוועל און מיט איין זאָק, פֿאַלט דער מאַמען אויפֿ'ן האַלז מיט אַ געוויין: „נע גאָדיען! נע גאָדיען! נע גאָדיען!" דאָס הייסט ער טויג ניט, דער הונט, מע האָט איהם ארויסגעבראַקעוועט האָט מען איהם! ווידער אַמאָל אַ שמחה. אַ נדולה, מזל טוב, מזל טוב!... מיט מזל זאָלט איהר לעבען!... צענויפֿגעקומען זיך די משפּחה, געשטעלט משקה, געטרונקען לחיים, דאַנקען השם יתברך, געפּטרט דעם פּריזיוו!

נאָר אונזערע יודעליך... מיינט איהר דאָך אַז עס האָט זיך ניט געפֿונען איינער אַ זעלכער וואָס איז אַ בעלן געווען מסר'ען אין דער גובערניע אַז איך האָב „געשמירט"?... ס'איז ניט אוועק געגאַנגען קיין צוויי חדשים פֿונ'ם פּריזיוו, קומט מיר אָן אַ פּאַפּיר, אַז מע בעט מיין איציקען, אַלטערען הייסט דאָס, ער זאָל זיך מטריח זיין אַהין צו אין דער גובערסקי פּריסוטסטוויע נאָך אַמאָל, „נאַ וואָספּיטאַניע" הייסט דאָס, ווי געפֿעלט אייך אַ שטיינער די גוטע בשורה האַ? אַ שענע חתונה! מיין ווייב זאָל געזונד זיין ליינט אין די וועלט, די שנור חלש'ט: סטייטש, סטייטש, צוויי מאָל צום פּריזיוו, אַ בן־יחיד, איין און איינציגער, אַ ריינער, איין אמת'ער, אַ כשר'ער פּערוויזראַדניק! עק וועלט!!

קצור הדבר, וואָס טויג אייך היסטאָריעס—זאַכען—מעשיות־אינטערעסען? אַז מע רופֿט אין דער גובערניע אַריין, קאָן מען קיין חזיר ניט זיין און מע מוז פֿאָהרען מוז מען. געקומען אין דער גובערניע, הויב איך דאָך אָן אַרומלויפֿען אַהין אַהער, טאָמער זכות אָבות, אַ גוט וואָרט, דאָס יענץ — געה שריי אני שלמה, דערציהל יענעם אַ מעשה. אַ בן־יחיד, איין און איינציגער און נישט קיין געזונדער דערצו, — מאַכט ער נאָך דאָס גרעסטע געלעכטער! אויף מיין זוהן? אַ שענערען ליינט מען אין קבר אַריין'

הִנְנִי חַי, אַךְ עָיְפָה נַפְשִׁי לָמוּת
חַי אֲנִי ! אִם נִקְרָא לָמוּת חַיִּים... (דארט)

איך לעב, נור טויט מיך!
איך לעב! אויב טויט איז לעבען.

אין זיין אויסגעצייכענטען שיר „החלי־רע בברלין" געפינען מיר אויסער דעם אייגענעם שמערץ פון א קראנקען יונגען מענשען, נאך פיעל טיעפערע געדאנקען. דאס איז דער אלגעמיינער „וועלט־שמערץ", דער יאוש; דאס לעבען איז גאר ניט ווערט, לויט אויף דער גאנצער וועלט איז לויטער אומרעכט און עוולות,— ער געהט איבער די נאסען פון בערלין וואו די חאלערא האט צוגענומען אזוי פיעל קרבנות, און אין זיין הארצען בעוועגט זיך גאר ניט קיין רחמנות צו די נוססים און שטארבענדע. פערקעהרט, ער וואלט וועלען, עס זאל ווערען וואס גיכער א סוף, און פון דעסטוועגען בעגיסט זיך זיין הארץ מיט בלוט, ער קען ניט צוזעהען דעם צער, און בעט אויף זיך אויך דעם טויט, ווייל ער געפינט אז פאר איהם איז לעבען א סך ערגער:

„לֹא שָׁם עָרוּךְ תָּפְתֶּה וּשְׁאוֹל לֹא שָׁמָּה
אַךְ פֹּה אֶרֶץ הֵם, פֹּה תִּרְאֵם עֵינֶךָ !"

ניט דארט איז גיהנם — די גרוב איז ניט דארט
נור דא אויף דער ערד זעהט זיי דיין אויג.

אין ריהרענדיגע, עכט פאעטישע ווערטער, מיט א טיעפע שמערץ שטעלט זיך דער יונגער משורר פאר א טרויריגעס בילד, ווי א צארטליכע מוטער בעוויינט איהר יונג אבגעשטארבענעם „בן־יחיד" (אבל יחיד). דער פערשטארבענער קען ניט רוהיג ליגען אין קבר, די קלאג פון דער מוטער לאזט איהם ניט רוהען. אין גיכען איז אבער די מוטער אויך פון פיעל עגמת־נפש געשטארבען... איצט בלאזט דער ווינד שוין ניט מעהר מיט אזא כח ביי־נאכט — אלעס איז רוהיג...

די עטליכע איבריגע לירישע שירים אין „שירי בת־ציון" און „כנור בת־ציון" האבען אין זיך אויך די אייגענע מעלות ווי די, וואס מיר האבען דערמאהנט. יעדער שורה איז א וויינענדיגע מעלאדיע, יעדעס ווארט איז א טיעפער זיפץ, וואס דרינגט דורך דעם לעזער און מאכט אויף איהם א ווייכע מעלאנכאלישע ווירקונג.

האלב עפיש, האלב ליריש איז דער פראכטפאלער שיר „משה על הר העברים". דער דאזיגער טרויריגער היסטארישער מאמענט, ווען דער גרויסער פיהרער און געזעצגעבער, וואס האט זיין גאנץ לעבען מקריב געווען זיין פאלק, געהט ארויף אויפ'ן בארג צו זעהן נור פון דערווייטענס דאס שענע לאנד, וואוהין ער האט געפיהרט די יודען, פאסט דורך זיין טרויעריגקייט אם בעסטען פאר לעבענזאהן'ס פאעזיע. און ווייל עס ליגט אויף דעם שיר דער אייגענער שמערץ פ'ן קראנקען משורר, וואס זעהט פאר זיך די שענע, גלאנצענדע וועלט, און פיהלט, אז דאס אלץ איז ניט פאר איהם — דערום איז דאס דאזיגע ווערק אזוי ריהרענד און לעבעדיג געשילדערט. מיר זעהען פאר אונזערע אויגען דעם גרויסען פיהרער, ווי ער שטעהט פערטרויערט, און קוקט מיט טרויריגע אויגען, פערשטעלט פון טרעהרען, אויף דאס הייליגע לאנד, און גלייך בעוויזט זיך אונז דער בלאסער, קראנקער משורר, ווי ער געהט אלץ נעהנטער און נעהנטער צום קבר...

אין די וועניגע מינוטען ווען, ווי עס זעהט אויס, די קראנקהייט האט לעבענזאהנ'ען ניט אזוי געמאטערט, האט ער פאר זיך געזעהען ניט נור טרויריגע שרעקענסבילדער. דערום געפינען מיר אויסער

נישט מחמת דער פריזיוו, ער הערט, זאגט ער, דעם פריזיוו הערט ער אין דער לינקער פיאטע, אויב ס'איז איהם בעשערט, זאגט ער, דיענען, וועט ער דיענען; נאר וואס דען? ער קאן נישט איבערטראגען אונזערע יסורים קאן ער נישט, דאס הייסט די יסורים פון די ווייבער קאן ער נישט צוזעהען, ווארום איך האב ווינציג וואס מורא געהאט, זיבצעהן מאל „נא וואספיטאניע", אז ער טויג ניט דער הונט, א לא־יצלח זאג איך אייך! נאר גלאט, דער פערדראס! א שפילעכיל אויסצורעדען: א בן־יחיד, איין און איינציגער, א ריינער, איין אמת'ער, א כשר'ער פערוויזראדניק! און אנב בין איך מיך טאקי מישב: א נובערסקי פריסוטסטוויע, א קשיה אויף אמעשה, טאמער, איך וויים? ס'איז דאך נור א גורל, ווי זאגט איהר, א לאטעריע איז דאך עס!

האבען מיר דאך אבער א גרויסען גאט אויף דער וועלט, מע האט ארייגעפיהרט מיין איציקען, אלטערען הייסט דאס אין דער נובערסקי פריסוטסטוויע און מע האט איהם גענומען ווידער אמאל פון מה טובו בעטראכטען, אויסמעסטען אין דער לייגג און אין דערברייט, ווידער אמאל טאפען, קוקען, מוטשען אהער אהין, וואס משטיינ'ס געזאגט? אז ער טויג ניט דער הונט, ער חאפט ניט קיין דריטהאלבען ווערשקעס אין דער ברייט חאפט ער נישט — „נע גאדיען!"... איינער האט זיך אפילו געשטעלט אקעגען און געפרובט א זאג טהון: „גאדיען", האט איהם דער דאקטאר אבגעהאקט: „נע גאדיען"! דער זאגט: גאדיען, דער זאגט: נע גאדיען, גאדיען, נע גאדיען, — אזוי לאנג אזוי ברייט ביז דער גובערנאטאר אליין האט זיך מטריח געווען פונ'ם ביינקיל צוגעגאנגען, א קוק געטהון און געזאגט: „סאווערשענא נע גאדיען" דאס הייסט ער טויג אויף נייען און ניינציג כפרות... האב איך באלד אוועקגעקלאפט א דעפעש אהיים געוויינטליך פערשטעלט: „מזל טוב! טאוואר זאבראקאוואן".

געקומען אהיים האב איך דאס ערשטע גענומען נאכשמעקען, אויספארשטען, ווער האט דאס געקאנט זיין אט דער הולטיי, וואס האט מיך געמסרט? וואס האט ער געהאט צו מיר, וואס ער האט מיר געוואלט איבערקוילען דעם האלו אהן א מעסער? איך זאל א'הם דערטאפען, וואלט איך איהם דאכט מיר גאר צעריסען אויף צווייען, וואלט איך איהם, א רוח אין זיין ט... ט... אריין!

— וועמען שעלסט דו דאס? — מאכט צו מיר מיין ווייב זאל געזונד זיין.

— וואס הייסט וועמען? — זאג איך — אזא ממזר, אזא הולטיי, אזא מסור!...

— שא, שא, — מאכט זי צו מיר — למאי וואלסט דו זיך אבעסען אומזיסט דאס הארץ? עלעהיי לאז זיך דיר דאכטען זאגט זי, ס'איז אונז בעשערט געווען עפיס אין אומגליק, וואלען מיר דערמיט, זאגט זי, אבקומען: איטליכער יוד, זאגט זי, בעדארף דאך האבען א פעקיל, מיט וואס ביזט דו ערגער פון אלע יודען?

געפעלט אייך איין ענטפער פון א יודענע? איא א קלוגע יודענע? שייך זאגען א קלוגע? א חכמה איינע אין דער וועלט, א חכמה נפלאה זאג איך אייך! און א סוחר, א קאפמענש, א מאנסביל, זאג איך אייך! שייך זאגען א מאנסביל? קיין מאנסביל איז זי ניט, נאר א קאפ האט זי אויף זיך פון א מאנסביל. איהר זאלט זי הארכען רעדען מיט א קונה, זאלט איהר זי; איהר זאלט זי אנקוקען מיט'ן ארשין אויף א יריד, זאלט איהר זי! אז מע שמועסט איון אשת־חיל, שמועסט מיין!... נאר נישט דאס האב איך אייך געוואלט דערצעהלען, איך האב אייך געוואלט דערצעהלען פון מיין זוהנ'ס פריזיוו, האב איך אייך געוואלט דערצעהלען. וואו זשע האלט איך הייסט דאס? האט מען איהם ארויסגעבראקעוועט פון דער גובערסקי פריסוטסטוויע.

(ענדע קומט).

די טרעהרען ווי פעריל. וואס לעבענזאָהן האט אונז בעשענקט, אויך פ־עהליכע ליעדער, וואס בעזינגען דעם נענוס פון לעבען, בעזונדערס די ליעבע. זיינע ליעבעס-ליעדער זענען שען און ריהרענד דורך זייער איינפאַכהייט און דורך די עכט יודישע תמימות און ריינקייט. ווען מיר דערמאַנען זיך נאָך אָן די „שירי תפארת“ פון נפתלי הירץ וויזעל און דערגלייכען „פּאָעזיע“ מיט זייערע קלינגענדיגע „פּעטע“ מליצות, און מיר פערגלייכען זיי מיט מיכ״ל׳ס איינפאַכע, נאָר אֱמת פּאָעטישע לירישע שירים, פיהלען מיר ערשט מיט קומער, וויפיעל די יודישע ליטעראַטור האָט פערלוירען, דאָס אונזער יונגער משורר איז אַזוי פ־יה אַבגעשטאָרבען, ווען ער האָט ערשט נור זיין מאָרגענליער קוים נעענדיגט...

מיר האָבען אונז בעמיהט אונזערע לעזער מעהר אָדער וועניגער בעקאַנט צו מאַכען מיט דעם כאַראַקטער פון לעבענזאָהן׳ס פּאָעזיע. אויף אונז קענען מיכ״ל׳ס ווערק שוין ניט מאַכען דעמזעלבען איינדרוק ווי אויף די לעזער מיט 50—60 יאָהר צוריק. פ־יש און לעבעדיג זענען נור געבליבען איינינע פון זיינע לירישע שירים. זעלבסטפערשטענדליך וועלען מיר אָבער ניט אויסרופען מיט אַזאַ התפעלות ווי ר״ש זלקינד: „ואתה בן אד״ם לבני אלים דמית—בארץ גרת ומרומים ראית“ (און דו, זוהן פון אד״ם ביזט גלייך צו אַ גאָטעס קינד, האָסט געלעבט אויף דער ערד און געפלויגען אין הימעל). — דאָס וואָלט געוועזען איינפאַך לעכערליך, און אַזעלכע טיטלען ערנידריגען נור דעם אֱמת׳ען ווערט פון דעם משורר, ווייל יעדערער פיהלט, אַז עס איז ניט מעהר ווי גלאַט אַ מליצה אין דער וועלט אַריין. מיר מוזען אויך מודה זיין, דאָס לעבענזאָהן׳ס פאַנטאַזיע איז ניט רייך, דערצו זענען זיינע געדאַנקען אויך ניט ניי און שאַרף געניג, דאָס אַלעס קאָן אָבער ניט אָבנעהמען ביי מיכה יוסף לעבענזאָהן די מעלות, וואָס ער האָטווירקליך — אַ גרויסאַרטיגע שפּראַך, שען קלינגענדע שירים, און אַ טיעפעס טרויריגעס געפיהל, וואָס מוז מאַכען אויף יעדען לעזער אַ שטאַרקע ווירקונג. ערשט די לעצטע יאָהרען האָט זיך לעבענזאָהן איבערגעגעבען דער לירישער דיכטונג. און ווער ווייס וויפיעל פּעריל ער וואָלט נאָך אַריינגעבראַכט אין דעם אוצר פון אונזער פּאָעזיע, ווען ער וואָלט ניט פון אונז אַזוי פ־יה צוגענומען געוואָרען.

מ. נ. סירקין.

פּאָליטישע איבערזיכט.

טשעטשיל ראָדעס.— די מלחמה אין אפריקא.— דער פראַנצויזישער פּאַרלאַמענט.

אין אַפריקא איז געשטאָרבען איינער פון די גרעסטע ענגלישע פּאָליטיקער—טשעטשיל ראָדעס. ער איז געוועזען בעקאַנט אין דער גאַנצער וועלט אונטער דעם נאָמען „דער אַפ־יקאַנישער נאַפּאָלעאָן“. אַ דאַנק זיין אונגעוועהנליכער ענערגיע האָט ער געבראַכט אַזוי ווייט, אַז ער, איין אָרים יונגיל, האָט דערנאָך דערגרייכט די העכסטע שטעלען אין לעבען. ער איז געוואָרען דער ערשטער מיניסטער אין די ענגליש־אַפריקאַנישע לענדער. ער האָט פאַר ענגלאַנד איינגענומען נייע לענדער און ניט דורך מלחמות, נאָר דורך דעם האַנדעל און זיין חכמה. ער איז געוואָרען איינער פון די גרעסטע דיאַמאַנטען־סוחרים אין אַפריקא. זיינע פיעל מיליאָנען, וועלכע ער האָט ערוואָרבען דורך זיין אַרבייט, האָבען איהם געשטיצט אין זיינע גרויסע פּאָליטישע פּלאַנען. איינער פון זיינע גרויסע פּלאַנען איז געווען דורכצוציהען אייזענבאַהנען און טעלעגראַף פון איין עק אַפריקא ביז דעם אַנדערען, כדי דורך דעם צו פערבינדען מצרים, וועלכעס געפינט זיך אונטער ענגלאַנד׳ס השפעה, מיט די ענגלישע קאָלאָניען אין דרום־אַפריקא. דורך די גרויסע אַפ־יקאַנישע באַהנען וואָלט גאַנץ אַפ־יקא, וואָס איז נאָך בעזעצט פון די ווילדע שוואַרצע פעלקער, צו ביסליכווייז אויפגעעפענט געוואָרען פאַר די אייראָפּעאישע קולטור.

וויטער האָט טשעטשיל ראָדעס פון לאַנג אָן געחלום׳ט צו פערייניגען די אייראָפּעאישע לענדער אין דרום־אַפריקא אין אַ בעזונדער בונד פון לענדער אונטער ענגלאַנדס הערשאַפט. „די פעראייניגטע שטאַטען אין דרום־אַפריקא“ האָט געזאָלט זיין דער נאָמען פון דעם נייען בונד. דאָ אָבער האָבען טשעטשיל ראָדעס פּלאַנען געפונען אַ שטאַרקען געגנער אין דעם טראַנסוואַלער פּרעזידענטען, העררן קריוגער. טשעטשיל ראָדעס איז געווען אַ מענש, וועלכער האָט זיך קיינמאַל ניט אָבגעשטעלט אויף די שאלה: וועלכע מיטלען זענען ערלויבט? מיט זיין גאַנצער אייזערנער ענערגיע פלעגט ער זיך סטאַרען דורכצופיהרען זיינע פּלענער, און יעדעס מיטעל, וואָס האָט נור געקענט דיענען פאַר זיינע צוועקען, איז איהם געווען ערלויבט. פריהער האָט ער מיט גוטען געוואָלט צוציהען צו זיך די האָלענדישע איינוואָהנער אין אַפריקא. ער פלעגט אַלס מיניסטער פון קאַפּלאַנד תמיד שטיצען די בויערשע (האָלענדישע) שולען אין גאַנץ דרום אַפריקא. די בורען האָבען אָבער צו איהם קיין מאָל קיין צוטרוי ניט געהאַט. זיי האָבען אין איהם געזעהן דעם ענגלענדער, וועלכער האָט געפיהרט אין אַפריקא די פּאָליטיק פון „גרויס־ענגלאַנד“. אין דעם יאָהר 1895 האָט ראָדעס פּלוצלינג געפּרופט איבערפאַלען אויף טראַנסוואַל און אַרויסרופען אַ בונט צווישען די דאָרטיגע ענגלישע איינוואָהנער געגען די רעפּובליק. דאָס האָט זיך איהם ניט איינגעגעבען. ראָדעס האָט דורך דעם פערלאָרען זיין שטעלע אַלס מיניסטער, די בורען האָ-ען דאַן איינגעזעהן די סכנה אין וועלכע זיי געפינען זיך, און האָבען אָנגעהויבען פון יענער צייט אָן צו פערשטאַרקען זייער חיל. די אַגיטאַציע אָבער, וואָס ראָדעס האָט אַרויסגערופען געגען די בורען, איז אַליץ געוואָרען גרעסער און גרעסער. פאַר די אויסלענדער אין טראַנסוואַל איז אַרויסגעטרעטען די ענגלישע רעגירונג, און זי האָט אַריינגענומען די פּלענער פון ראָדעס, וועלכע ער האָט פריהער געפיהרט איינער אַליין. צוליעב דעם האָט אין אָקטאָבער 1899 דער טראַנסוואַלער פּרעזידענט געמוזט ערקלערען קריעג דער ענגלישער רעגירונג.

טשעטשיל ראָדעס איז געבאָרען געוואָרען אין יאָהר 1853, ער איז געוועזען אַ גלח׳ס אַ זוהן. ער איז פריה אַוועקגעפאָהרען קיין קאַפּלאַנד זיך אויסהיילען אין דער דאָרטיגער געזונטער לופט פון זיין לונגען־קראַנקהייט. שפּעטער האָט ער אָנגעהויבען אין אַפריקא זיך צו פערנעהמען מיט דעם דיאַמאַנטען־האַנדעל. ער איז דערנאָך געוואָרען אַ שותף פון דעם מיליאָנער אַלפרעד בייט און דעם גרויסען יודישען מיליאָנער באַרנאַטאָ, מיט וועלכע ער האָט צוזאַמען געגרינדעט איין אַקציען־געזעלשאַפט. מיט דער הילף פון ראָטשילדס קאַפּיטאַלען איז זיי געראָטען איבערצונעהמען אין זייערע הענד אַלע דיאַמאַנטען־גרובען אין אַפריקא. די אַקציען פון זייער געזעלשאַפט, וואָס האָבען פריהער געקאָסט 5 פונט שטערלינג, האָבען זיך אויפגעהויבען ביז 43 פונט. אין יאָהר 1889 האָט ער געגרינדעט איין נייע געזעלשאַפט „טשאַרטערעד קאָמפּאַניע“, וועלכע האָט אָנגעהויבען צו גרינדען נייע קאָלאָניעס און צו ערוואָרבען נייע לענדער פאַר ענגלאַנד. די

„טשאַרטערעד קאָמפּאַניע" האָט ערוואָרבען פֿאַר ענגלאַנד איין גרויס לאַנד אין צפון פֿון טראַנסוואַל. דאָס לאַנד איז אָנגערופֿען געוואָרען „ראָדעזיא". טראַנסוואַל איז געבליבען ליגען אין מיטען צווישען ענגלישע לענדער אין דרום און אין צפון, און דאָס האָט נאָך מעהר געמוזט פֿערגרעסערען דעם חשק פֿון די ענגלישע פּאָליטיקער איינצונעהמען טראַנסוואַל...

טשעטשיל ראָדעס האָט ניט דערלעבט דעם גליקליכען סוף פֿון דער מלחמה, עס איז איהם אויך ניט בעשערט געווען צו זעהן די דורכפֿיהרונג פֿון זיינע אַנדערע גרויסע פּלענער. אַלענפֿאַלס איז פֿאַר איין גוטעם אויג קלאָר אַז אַלע זיינע פּלענער, וועלכע זענען אויפֿגעוואַקסען אין דעם קאָפּ פֿון אַ גרויסען בעל חלומות, זענען שוין גאָר ניט ווייט פֿון לעבען, און אַז פֿריהער אָדער שפּעטער וועלען זיי אַלע דורכגעפֿיהרט ווערען. אין די מיטלען האָט ראָדעס, ווי מיר האָבען געזאָגט, ניט ליעב געהאַט פֿיעל איבערצוקלויבען; אָבער מען קען ניט משפּט'ן אַ מענשען נור פֿאַר די מיטלען אַליין, וועלכע ער געברויכט אין לעבען. זיינע צוועקען זענען געוועזען הויך, און מיט זיין גאַנצער קראַפֿט און מיט זיין הויכען גייסט האָט ראָדעס געדיענט זיין ענגלישען פֿאָלק, און דאָס מאַכט איהם פֿאַר איינעם פֿון די גרעסטע ענגלישע מענשען.

זיין טויט האָט געמאַכט אַ גרויסען רושם אין גאַנץ אַפֿריקאַ. צוליעב דעם איז אפילו אָבגעשוואַכט געוואָרען דאָס אינטערעס צו אַנדערע ידיעות, וועלכע עס ברענגען אונז די צייטונגען וועגען אַפֿריקאַ.

די פֿערהאַנדלונגען וועגען שלום, וואָס ווערען איצט געפֿיהרט, האָבען די מלחמה ניט אָבגעשטעלט. קליינע געשלעגען קומען אויך איצט פֿאָר אַזוי ווי פֿריהער כמעט יעדען טאָג. מיט אַ פּאָר וואָכען פֿריהער האָבען מיר געשריבען, אַז די שמחה פֿון דעלאַרייס נצחון איז מעהר ניט ווי אויף אַ ווײַלע, ווייל עס איז גרינג פֿאָראויסצוזעהן, אַז זיין געפֿעהרליכע לאַגע וועט איהם באַלד ברענגען צו אַ קלענערער אָדער גרעסערער מפּלה. אונזער נביאות איז מקוים געוואָרען. דעלאַריי האָט פֿערלאָרען די האַרמאַטען, וואָס ער האָט געהאַט צוגענומען פֿון די ענגלענדער, און 135 מאַן פֿון זיין קליינעם חיל. ער אָבער מיט דעם גרעסערען טהייל פֿון זיין חיל איז אַנטרונען געוואָרען.

דער פֿראַנצויזישער פּאַרלאַמענט האָט אָנגענומען דעם בודזשעט מיט אַ גרויסען רוב דעות, דערמיט האָט זיך געענדיגט זיין אַרבייט אין דעם איצטיגען סעזאָן. פֿאַר דעם איצטיגען פּאַרלאַמענט האָט זיך שוין אויסגעלאָזט זיין צייט, און דעם 27-סטען אַפּריל דאַרפֿען זיין וויבאָרעס צו דעם נייעם פּאַרלאַמענט. נאָך דער איצטיגער פּאָליטישער לאַגע קען מען זיכער זיין, אַז ביי די וויבאָרעס וועט די איצטיגע רעגירונג געווינען נאָך מעהר שטימען אין פֿאָלק. אַ צייט פֿון רוהיגער און געזונטער אַרבייט איז איינגעטרעטען אין פֿראַנקרייך, און דאָס האָט מען צו פֿערדאַנקען דעם ענערגישען און קרעפֿטיגען מיניסטעריום פֿון וואַלדעק־רוסאָ.

י. ל.

דער יודישער פּורים־באַל אין וואַרשאַ.

דער גרויסער, שענער זאַל פֿון „שווייצער־טהאַל". וואָס האָט פֿאַריאָהריגען שושן־פּורים געזעהן אין זיך נייע געסט: בלאַסע אָבער פֿרעהליכע יודישע שרייבער און שענע פֿערשידענע יודישע טעכטער, האָט אַ גאַנץ יאָהר שטאַרק געבענקט נאָך די וואונדערליכע געסט, וואָס ווילען זיך אַזוי מאָדנע שען, שטיל, בנעימות'דיג, ניט געשריען, ניט געשכור'ט, ניט צופֿיעל גע'עולם־הזה'ט... און קוים קוים האָט ער זיך דערוואַרט דעם היינטיגען שושן־פּורים און געעפֿענט ברייט זיינע טהירען, צו מקבל־פּנים זיין זיינע אַלטע בעקאַנטע. ניט ווייניג איז ער אָבער איבערראַשט געוואָרען, ניט זעהענדיג מעהר קיין איינציגען גאַסט זאָל טראָגען אַ פֿעדער אין טאַש. וואָס איז דאָס? — פֿרעגט ער — שוין אויס ליטעראַרישער באַל? אָדער, חלילה, אין איין יאָהר איז קיין איינציגער יודישער ליטעראַט ניט געבליבען אין וואַרשאַ?

ניין, שענער זאַל פֿון שווייצער־טהאָל! מיר האָבען טאַקי ערשט ניט לאַנג פֿערלאָרען אַ גרויסען שרייבער, נאָר איהם האָסטו פֿאָריאָהרען דאָ אויך ניט געזעהן. די איבריגע לעבען נאָך, ברוך־השם; קוק זיך גוט צו, וועסטו צווישען די געסט לייכט זיי דערקענען: דאָס זענען די אייגענע בלאַסע געזיכטער, פֿערטראַכטע און פֿערזאָרגטע אויגען. אפֿשר נור די רעק זענען אַביסיל מעהר אויסגעריבען געוואָרען... נאָר רעכט האָסטו: דער באַל איז טאַקי ניט מעהר קיין „שרייבערישער", נאָר פּראָסט אַ „יודישער" באַל. די ליטעראַטען זענען, אַפּנים, שוין מיעד געוואָרען מאַכען 2 יאָהר כסדר בעלער, און האָבען דעם היינטיגען באַל איבערגעגעבען אין אַנדערע הענד. דערום איז היינט ווייניגער גַסט ווי פֿאַראיאָהרען, דערום איז ניטאָ קיין פֿעדערן, קיין ליטעראַרישע שלח־מנות, קיין היסטאָרישע פֿיגורען, און דערום פֿעהלען אויך פֿיעל ליטעראַטען, וועלכע די „מאַכערס" פֿון היינטיגען באַל האָבען נעביך פּראָסט פֿערגעסען אָן זיי... אָדער, ס'איז אפֿשר געווען ווי אין יענער פֿאַבעל, אַז דער איינגעבעטענער יעזש האָט מיט די נאָדיל־האָר אַרויסגעשטאָכען דעם בעל־הבית...

נו מילא, איז ניט קיין ליטעראַרישער באַל, איז אַ יודישער. וואָס איז? יודען ברויכען ניט צו האָבען אַ פֿרעהליכע שעה צו פֿערגעסען זייערע זאָרגען און צרות? אַ יודישער באַל איז דען ניט ווערט צו בעשרייבען? על־כן, הגם איך בין ניט קיין שרייבער, גאַרטעל איך אונטער מיינע לענדען און בעשרייב אייך דעם באַל און, למאַי זאָל איך לייקענען, מיר טהוט הנאה וואָס איך בין ניט קיין שרייבער, זאָנסט ווער ווייס, אויב איך וואָלט דאָרט געוועזען. וואָרום איז דען אַ יודישער שרייבער אימשטאַנד בעצאָהלען צוויי רובעל פֿאַר אַ בילעט, אַנדערטהאַלב רובעל פֿאַר וועטשערע און נאָך עטליכע רובעל אויף דראָשקעס, קאָנטרעמאַרקעס, לאָקייען, טהיי אָדער סאָדעוואַסער א. ד. ג., וואָס אַלץ קאָסט אַזאַ יקרות? פֿון וואַנען זאָל ער עס נעהמען? „פֿון שייער אָדער פֿון קעלטער?"

אַלזאָ, מיר האָבען געהאַט אין וואַרשאַ אַ יודישען באַל, וואָס איז בעשטאַנען פֿון פֿיער טהייל: קאָנצערט, טענץ, אַ וועטשערע מיט רעדעס און — אַביסיל אונאָרדנונג.

דער וויכטיגסטער און אינטערעסאַנטסטער טהייל פֿון באַל איז געווען דער קאָנצערט. מען האָט איינגעלאַדען דעם אַמאַטאָרסקען יודישען כאָר פֿון לאָדז, וועלכער בעשטעהט פֿון קרוב צו 50 פּערזאָן, מענער מיט פֿרויען, און זיי, מיט די שענע שטימען, אונטער דער פֿיהרונג פֿון טיכטיגען דעריזשאָר רומשיסקי און אַקאָמפּאַנירונג פֿון ד"ר פּאָלק, האָבען מיט די יודישע געזענג ענטציקט דאָס פּובליקום. דער כאָר האָט געזונגען העברעאיש „משמר הירדן" פֿון בערמאַן, „שירת הזמיר" (דאָס ליעד פֿון סאָלאָוויי), פֿון מענדעלסאָהן, „די מאַקאַבעער", קאַפּיטעל 150 פֿון תהלים, „עוד לא אבדה תקותנו", „די צעדער", און נאָך און נאָך, ווייל דאָס פּובליקום האָט זיך זאַט ניט געקאָנט אָנעסען מיט די שענע געזענג. עס האָט כסדר געשריען

"נאך! נאך!" און דער כאר האט ניט געזאלעוועט און געזונגען, ביז זיי איז טרוקען געווארען אין האלז (די מאכער פון באל האבען פערגעסען זיי געבען איינצונעצען). דאס יונגע מיידיל ארגעוויטש האט געשפיעלט מייסטערהאפט הויזערס ראפסאדיע. צום סוף האט מען דעקלאמירט א סצענע פון „אסתר המלכה" פון ה' נ. סאקאלאוו, די סצענע ווי די קעניגען אסתר האלט מיט זיך מלחמה, ביז זי פועל'ט ביי זיך געהן בעטען ביים קייזער פאר איהרע ברידער.

נאכדעם האבען זיך אנגעהויבען די טענץ. דאס יונג־ווארג האט געטאנצט, געשוועבט, געפלוינען פאר־וויז, די אלטע זענען געשטאנען און צוגעקוקט און זיך דערמאנט אמאליגע יאהרען, ווען זיי זענען אויך געוועזען יונג און דאס יונגע בלוט האט געברענט.

א זייגער צוויי זענען אפאר הונדערט מענשען, וואס האבען זיך געקויפט אדער האבען בעקומען אומזיסט בילעטען אויף דער וועטשערע, געגאנגען אויבען אין א בעזונדער זאל, וואו ס'זענען געגרייט געוועזען טישען. איך, וואס האב מיך ליעב צוקוקען צו יעדער זאך, האב געזעהן, ווי פאר דער טיהר זענען נעביך געשטאנען עטליכע שרייבער און געבעטען, מען זאל זיי אריינלאזען, און דער דיענער האט זיי גאנץ גראבליך געבעטען מחילה. איינער א שרייבער האט גע'טענה'ט: לאזט מיך אריין, איך מוז דאך זעהן די וועטשערע און בעשרייבען די רעדען. איך וויל נור הערען, איך בין ניט הונגעריג, קענט איהר מיר נויטען איך זאל עסען? (דער ארימער! ער האט זיך נעביך געשעמט זאגען, אז ער פערמאגט ניט די צעהן גילדען...) — דער דיענער איז אבער געוועזען טויב ווי די וואנד. אביסיל וואונדער איך מיר טאקי. האבען דען די מאכער פון באל ניט געפונען קיין הערעדיגען דיענער און אוועקגעשטעלט ביי'ן טיהר דוקא א טויבען?...

די וועטשערע איז אפילו ניט געוועזען זעהר רייך, דער רעסטוראטאר האט אביסיל געקארגט, נאר דערפאר זענען די רעדען געוועזען גאר ניט קארג. מאנכע האבען גערעדט אויסווענדיג, מאנכע געלעזען פון פאפיר (דאס האט עפיס ניט אזא שטארקען טעם געהאט), מאנכע גערעדט ערנסט און מאנכע הומאריסטיש אדער סאטיריש. צו די סאטירישע רעדען געהערט די רעדע, וואס איינער פון די געסט האט געהאלטען לכבוד... די יודישע שרייבער (וואס זענען געבליבען הינטערן טיהר).

ווענען דעם פיערטען טהייל פון באל, די אונארדנינגען, וויל איך ניט שרייבען. אי"ה אויף איבער־יאהר וועט מען מן־הסתם אלעס פערבעסערן. מען וועט שוין זיין פראקטיצירט...

דעם אלטענס איניקעל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

דער באנקראט פון די ווארשאווער ליטעראטור. — דער קאנגרעס פון סוחרים. — קשיות אהן א תירוץ.

ווארשאווער יודישע ליטעראטען האבען באנקראט'רט — און זענען פליטה...

זיי זענען באנקראט, חאטש קיין שום באנק האט ניט געליטען קיין שאדען, ווייל יודישע ליטעראטען האבען אין ערגיץ קיין קרעדיט ניט געהאט און קיין וועקסלען אין ערגיץ ניט אויסגעשטעלט און פון דעסטוועגען האבען זיי אויף זיך אליין "מודיע געוועזען קאנקורס". אמת, ווי באלד "קאנקורס" זענען זיי שוין ניט קיין "זלאסטנע באנקראטען", אבער זיי האבען דאך געוויזען דער וועלט, אז זיי קענען קיין זאך ניט פיהרען אין ארדענונג ווי לייטישע מענשען.

מיט דער געשיכטע פון דעם ליטעראטען־באנקראט וויל איך אייך בעקענען. די געשיכטע איז זעהר אינטערעסאנט, און איהר מעגט הערען: פונקט מיט דריי יאהר צוריק איז איינינע פון די ווארשאווער יודישע ליטעראטען איינגעפאלען א גליקליכער געדאנק, אז עס איז שוין צייט, אז יודישע ליטעראטען זאלען ווערען אוים מלמדים און זיך אויך אויפפיהרען ווי ביי לייטען פיהרט זיך.

באלד איז געווארען ווענען דעם איין אסיפה, און עס איז געבליבען, אז די יודישע ליטעראטען זאלען זיך אנטהין שווארצע פ־אקען מיט ווייסע האנדשוה און חאטש איין מאל אין יאהר חאפען א טענציל, מאכען א "פורים־אווענד פון יודישע ליטעראטען", און זאל די וועלט וויסען, אז יודישע ליטעראטען זענען שוין געווארען אוים מלמדים און פיהרען זיך מיט לייטען גלייך!

און אזוי איז טאקי געוועזען. פאר צוויי יאהרען פורים האט גאנץ ווארשא און די גאנצע וועלט זיך דאס ערשטע מאל דערוואוסט, אז עס זענען דא יודישע ליטעראטען, און מיט דעם פאר א יאהרעדיגען פורים־אווענד פון יודישע ליטעראטען האט נאך מעהר געקלונגען די וועלט.

אלע האבען געגאפט און זיך געוואונדערט, וואס יודישע ליטעראטען קענען אויפטהון. פיעל ווארשאווער יודען האבען א דאנק די פורים־אווענדס זיך דאס ערשטע מאל דערוואוסט, אז עס איז דא א יודישע ליטעראטור און מיט גרוים נייגעריגקייט זענען זיי מיט ווייבער און קינדער געלאפען אויף דעם פורים־אווענד אנקוקען די נייע בריאים, די יודישע ליטעראטען.

יודישע ליטעראטען זענען אזוי שטארק געווארען אין דער מאדע, אז מוטערס האבען אויסגעפוצט זייערע דערוואקסענע טעכטער און געשיקט זיי אויף דעם פורים־אווענד, זיי זאלען אויסחאפען א יודישען ליטעראט...

אפילו פון פרעמדע שטעדט און שטעדטליך איז מען יעדען פורים געקומען קיין ווארשא זיך משמח זיין מיט די יודישע ליטעראטען.

מיט איין ווארט, פון פאר דריי יאהרען אן איז יעדען פורים געוועזען ששון ושמחה, יודישע ליטעראטען האבען געשטייגט און די יודישע ליטעראטור האט זיך געהויבען.

און פלוצים היינטיגען פורים טררראאך!.. אנשטאט פורים איז געווארען יום כפור אין ווארשא — די יודישע ליטעראטען האבען היינטיגען פורים זיך איינגעגעבען אין "קאנקורס", אז זיי קענען ווייטער ניט פיהרען די פורים־אווענדען און האבען עס איבערגעגעבען די ווארשאווער סוחרים.

די פראקטישע סוחרים זענען אריין אין דעם קאנקורס, זיי האבען היינטיגעס יאהר געמאכט איין פורים־אווענד, און די יודישע ליטעראטען האבען היינטיגען פורים א פנים געהאט ווי אמת'ע באנקראטען.

אנשטאט די יודישע ליטעראטען האבען היינטיגען פורים אנדערע געטאנצט אין דעמזעלבען זאל פון "שווייצער־טהאל".

אין די פריהערדיגע פורים'ס, ווען די יודישע ליטעראטען האבען געטראסקעט מיט דער בייטש, האבען אלע זיי געלויבט, און איצטער נאך דעם באנקראט האט מען זיי געשענדט.

— געוועזען מלמדים און געבליבען מלמדים. ווי קומט צו זיי פיהרען אזוינע זאכען? — האט מען געזאגט.

די סוהרים וואס זענען אריין אין „קאנקורס" און איבערגענומען דעם געוועזענעם פורים־אוועגד פון יודישע ליטעראטען, האבען זיך אויפגעפיהרט מיט די יודישע ליטעראטען אזוי ווי אמת'ע סוחרים פיהרען זיך אויף מיט די, וואס האבען דאס אומגליק צו באנקראטיערען. זיי האבען אפילו די יודישע ליטעראטען ניט אריינגעלאזט אין דעם זאל, וואו מען האט געהאלטען רעדען לכבוד פורים, אפילו די מיטארבייטער פון דער איינציגער ווארשאווער העברעאישער צייטונג „הצפירה" האבען זיי ניט געוואלט אריינלאזען און געשטעלט זייערע משרתים ביי דער טהיר, מען זאל זיי אוועקטרייבען.

היינט דער חורבן, וואס איז געוועזען היינטיגען פורים צווישען ווארשאווער יודען איבערהויפט ביי זייערע פרויען און טעכטער, וועלכע האבען זיך א גאנצען ווינטער צוגעגרייט טואלעטען צום אוועגד פון יודישע ליטעראטען! מען האט נעצעהלט די טעג, ווען מען וועט שוין ווידער טאנצען מיט יודישע ליטעראטען און זיך דערוויסען, וואס טהוט זיך אין דער יודישער ליטערארישער וועלט, און פלוצים — אויס פורים־אוועגד פון יודישע ליטעראטען, האטש צורייס די טואלעטען, ניט דא וואוהין צו נעהן פערברענגען האטש איין מאל אין יאהר, ווארום וואס אומשטיינס געזאגט, האט פאר ווארשאווער יודען מיט זייערע פרויען און קינדער א אינטערעס צו פערברענגען א אוועגד אהן יודישע ליטעראטען און אהן יודישע ליטעראטור.

א חורבן, יום כפור איז געוועזען היינטיגען פורים אין ווארשא.

און אלע פרעגען, פון וואנען האט זיך גענומען דער באנקראט פון ווארשאווער יודישע ליטעראטען, אז זיי האבען געמוזט אויף זיך אליין מאכען א קאנקורס און זיך אליין אבשמייסען ווי גאנעלם אפיצערשע.

פאר וואס ? די קשיא בלייבט א קשיא.

א קשיא אהן א תירוץ איז אויך איצט פארגעקימען אין מינסק.

די מינסקער קשיא האט א געשיכטע פון מעהר ווי 20 יאהר, וועלכע איהר מעגט אויך אויסהערען: צוריק מיט א יאהר צוואנציג איז אין מינסק געגרינדעט געווארען א יודישע שולע פאר ארימע קינדער מיט א אבטהיילונג פאר לערנען מלאכות, דער ערשטער און דער איינציגער לעהרער איז דאן געוועזען ה׳ נפך, ער האט זיך אויך אין איין צייט גערעכענט פאר פיהרער און עקאנאם פון דער שולע. מיטלען האט די שולע געהאט ווינציג, און ער האט בעדארפט זארגען פאר אלעס, און אפילו אז די ארימע שילער זאלען האבען וואס צו עסען. ה׳ נפך פלעגט אפילו ארומגעהן איבער די הייזער און אויסבעטען פאר די שילער „טעג". זיין גרויס איבערגעבענהייט דער שולע און איבערהויפט זיין גרויסע ליעבע צו די ארימע קינדער האבען איהם געגעבען מוטה און קרעפטען איבערצוטראגען די שלעכטע צייטען פון דער שולע. און א דאנק זיין 20־יאהריגער ארבייט האט ער די שולע געבראכט צום בעסטען שטאנד אזוי, אז די שולע האט אין די לעצטע יאהרען שוין געהאט עטליכע טויזענד רובל יעהרליכע הכנסה.

אין א צייט פון 20 יאהר האט די שולע ארויסגעלאזט שילער, וועלכע זענען שוין איצטער א דאנק זייער לערנען געזיכערט מיט מיטלען צום לעבען.

די מינסקער יודישע שולע האט בעקומען א גוטען שם ניט נור אין מינסק אליין, נאר און פיעל אנדערע שטעדטליך.

אזוי האט זיך די שולע געפיהרט שטיל מעהר ווי 20 יאהר, נאר פלוצים איז איין אומגליק געשעהן: די באראנעסע הירש האט געשענקט א געוויסען קאפיטאל אויף די שולע - מיט דעם בעדינג, אז מען זאל צונעהמען אין שולע א געענרינטען אינזשענער.

פון דער צייט אן האבען זיך אנגעהויבען מחלוקות אין שולע, און דער ערשטער — דער צוואנציגיעהריגער לעהרער ה׳ נפך, וואס איז געוועהנט צו פיהרען די שולע אהן מחלוקות, האט זיך געמוזט אבזאגען.

ווען ה׳ נפך האט זיך נעזעגנט מיט דער שולע, האבען זיך ניר געפונען די שילער וועלכע האבען מיט טרעהרען אין די אויגען איהם געהאלדזט און געקושט, ער זאל ניט אוועקגעהן. אויסער די שילער איז קיין איינציגער פון די משגיחים — בעל־הבתים ניט געוועזען, מען זאל ה׳ נפך'ן זאגען „אדאנק" פאר זייגע 20 יאהר ארבייט.

ווי איהר זעהט, איז די גאנצע געשיכטע, וועלכע איך נעם פון דער צייטונג „סעוו. זאפ. סלאווא" — פול מיט קשיות. ערשטענס, פאר וואס זאל זיין מחלוקת'ן, ווען די שולע איז דייכער געווארען מיט דער באראנעסע הירש'ס קאפיטאל ? דאכט זיך, פערקעהרט: מעהר געלד, מעהר שלום און מעהר נוטצען פאר די שולע, און ווידער איז א קשיא: פאר וואס האט זיך טאקע באמת קיין איינציגער פון די משגיהים ניט געזעגענט מיט אזא טרייען לעהרער וואס האט מיט אזא ליעבשאפט געארבייט מעהר ווי 20 יאהר ?

אָ מֶ ת.

א ו י פ ר ו ף.

אויף דעם עסטרייכישען ציוניסטען־טאג אין א ל מ י ט ץ און שפעטער אויף דעם לעמבערגער ציוניסטען־טאג, איז בעשלאסען געווארען צו פערטהיילען די ציוניסטישע ארבייט אין בעזונדערע ארגאניזאציאנס־קרייזען. אונזער ארגאניזאציאנס־קרייז ק ר א ק ו י בעשטעהט פון די שטעדט: קראקוי, וואדאוויצע, טארנאוו, יאסלא, ניי־סאנדעץ און זייערע סביבות.

מיר ווילען איצט דורכפיהרען די ענדליכע ארגאניזאציאן פון אונזער קרייז און פערייניגען אלע חברות און פערטרויענסמענער, וועלכע האבען ביז איצט געארבעט יעדער פאר זיך, אין איין פעסטע, איינציגע אגודה, וואס זאל ארבייטען בשותפות נאך איין איינהייטליכען פעסטען פראגראם. מיר האפען דורך דעם אריינצוטראגען א נייעס לעבען אין אונזער בעוועגונג און צו שטעלען די ציוניסטישע ארבייט און אגיטאציאן מיט פעראייניגטע כחות אויף א זיכערען יסוד, וועלכע זאל נוטצען ברענגען דער גאנצער פארטיי.

מיר בעטען אלע ציוניסטישע חברות און ציוניסטען יחידים, וועלכע געהערען צו די דערמאנטע קרייזען, זיי זאלען אזוי גוט זיין אונז ווי אם גיכסטען מודיע זיין ד י ג ע נ ו י ע א ד ר ע ס ע ן פ ו ן ד י ח ב ר ו ת א ו ן פ ו ן צ י ו נ י ס ט י ש ע פ ע ר ז א נ ע ן, יעדער פון זיין שטאדט, וועלכע געהערט צו די דאזיגע קרייזען, כדי מיר זאלען קענען צו דער צייט צושיקען אונזערע איינלאדונגען צו דער צ י ו נ י ס ט י ש ע ר ק ר י י ז ק א נ פ ע ר ע נ ץ, וועלכע מיר רופען צוזאמען אויף חול המועד פסח אין ק ר א ק ו י. מיר האפען, אז אונזערע געזינונגס־גענאסען וועלען אונז די ארבייט ערלייכטערן און אונז אין גיכען די פערלאנגטע אדרעסען מודיע זיין.

אין נאמען פון פארבערייטענדען קאמיטעט

Dr. Ludwik Goldwasser, Kraków Pl. WW. Świętych 12.

די יודישע וועלט.

געזעצען און משפטים.

— דער ריגאער פּאָליציימייסטער האָט בעפוילען דער פּאָליציי, אַז זי זאָל אַלע וואָך מאַכען רעוויזיעס אין די ערטער, וואו עס האַלטען זיך אויף יודען, וועלכע האָבען נישט קיין רעכט דאָרט צו וואוינען.

*

בילדונג.

— לעצטענס האָט דאָס רוסישע מיניסטעריום פון ערדאַרבייט גענומען אויסבויען קינדערשולען אין אַלע 38 יודישע קאָלאָניעס פון חערסאָנער און יעקאַטערינאָסלאַווער גובערניעס. די אַלע שולען וועלען ווערען אויסגעהאַלטען פון די געמיינדע-געלדער פון די יודישע קאָלאָניסטען. אין די קאָלאָניעס פון יעקאַטערינאָסלאַווער גוב׳ זענען שוין פאַרטיג 6 שולען, היינטיגס יאָהר וועלען ווערען אויסגעבויט נאָך 6 שולען און אין 1903 יאָהר די איבריגע 5 שולען. אין די קאָלאָניעס פון חערסאָנער גוב׳ בויען זיך היינטיגס יאָהר 8 שולען, און די איבריגע 13 — במשך פון 1903 און 1904 יאָהרען. אויסערדעם ווערט היינטיגס יאָהר פאַרטיג אין דער קאָלאָניע נאָוואָפּאָלטאַווקאַ אַ לאַנדווירטשאַפטליכע שולע, וואָס איהר צוועק איז צוצוגרייטען געניטע קאָלאָניסטען און אויך צו פאַרברייטען צווישען די יודישע קאָלאָניסטען לאַנדווירטשאַפטליכע ידיעות. די שולע וועט ווערען געפיהרט פון אַגראָנאָם לובאַרסקי, וועלכער גיט אַליין אַכטונג אויפ׳ן בויען פון דער שולע און איינריכטונג פון דער פערמע. אויף אויסהאַלטונג פון די קינדערשולען און די לאַנדווירטשאַפטליכע שולע וועט מען דאַרפען האָבען יעהרליך 44,000 רובעל.

— אויף די פאַרזאַמלונגען פון יודען-טעכניקער, וועלכע זענען געקומען אויף די קאָנטראַקטען קיין קיעוו, איז בעקלערט געוואָרען די פראַגע צו גרינדען אַ טעכנישע שולע מיט אַ מעכאַנישער און בעמישער אַבטהיילונג פאַר יודען. די קיעווער טעכנישע קלאַסען, וועלכע ווערען אויסגעהאַלטען פון דער רוסישער טעכנישער געזעלשאַפט, נעהמען גאָר נישט צו קיין יודען, הגם 17 פּראָצענט פון די מיטגליעדער פון דער קיעווער אַבטהיילונג זענען יודען—טעכניקער. דער צוועק פון דער פּראָיעקטירטער שולע איז צוצוגרייטען טעכניקער פאַר לאַנדווירטשאַפט און פאַבריקען. דער פעטערבורגער קאָמיטעט פון דער חברה יק״א האָט צוגעזאָגט, צוצוהעלפען פון זיין זייט, אַז דער פּלאַן זאָל ווערען אויסגעפיהרט און אויך צו געבען אויף דעם 40% פון די נויטהיגע הוצאות.

— אין ריגאַ ווערט געעפענט איין האַנדעלסשולע אין אויגוסט. ריגאַער איינוואוינער וועלען דאַרפען צאָהלען פאַר׳ן לערנען 32 רובעל יעהרליך, פרעמדע — 48 רובעל. יודען וועלען ווערען אויפגענומען 10 פּראָצענט.

— אין פּאַריז איז דעם 1-טען מערץ געעפענט געוואָרען מיט הילף פון ציוניסטישע פעראיינען אַ יודישע פאָלקס-האָכשולע. פיער מאָל אין וואָך וועט מען דאָרט האַלטען רעפעראַטען איבער יודישע און אַלגעמיין-וויסענשאַפטליכע ענינים. עס וועט אויך דאָרט ווערען געלערנט די העברעאישע און פראַנצויזישע שפּראַך. די שולע וועט האָבען אַ ביבליאָטהעק און לעזע-צימער.

— אין די לאָנדאָנער קינדערשולען לערנען זיך ביז 20,000 יודישע קינדער. 8000 לערנען זיך אין די יודישע שולען און די איבריגע 12,000 — אין די שטעדטישע, אין קירכליכע שולען, צום ביישפּיעל אין דער שולע ביי דער קירכע פון סאַנט סטעפאַן לערנען זיך 304 יודישע יונגליך. נישט לאַנג האָט זיך די אַדמיניסטראַציאָן פון די קירכליכע שולען געווענדעט צום לאָנדאָנער הויפּט-ראַבינער אַז ער זאָל זאָרגען, דאָס מען זאָל די יודישע קינדער לערנען די יודישע אמונה. כדי צוזאַמענצוקליבען די נויטהיגע מיטלען אויף לערנען די קינדער די יודישע רעליגיאָן, האָט מען געמאַכט אונטער פּאַטראָנאַזש פון לעאָפּאָלד ראָטשילד איין גרויסאַרטיגען באַל, וועלכער האָט געבראַכט הכנסה 12,000 פונט (120,000 רובעל).

*

עמיגראַציאָן.

— דער „נייער פרייער פּרעסע" איז מען מודיע אויס לאָנדאָן: אַז די אַגיטאַציאָן געגען איינוואַנדערונג פון פרעמדע האָט געבראַכט דערצו, אַז עס איז בעשטימט געוואָרען אַ קעניגליכע קאָמיסיאָן, כדי 1) נאָכצופאָרשען אין וואָס פאַר איין מאָס און אין וועלכער הינזיכט קען מען האַלטען פאַר שעדליך פאַר׳ן לאַנד און בעזונדערס פאַר לאָנדאָן די פרייע איינוואַנדערונג קיין ענגלאַנד, 2) פאָרצושטעלען אַ דין וחשבון וועגען די בעגרענצונגען, וועלכע די עמיגראַנטען זענען אונטערגעוואָרפען אין אַנדערע לענדער. איינער פון די מיטגליעדער פון דער קאָמיסיאָן איז נתנאל מאיר, לאָרד ראָטשילד.

דער Standard בעמערקט וועגען דעם אויסקלויבען פון לאָרד ראָטשילד אַלס מיטגליעד פון דער קאָמיסיאָן, אַז דאָס איז זעהר פּאַסענד, ווייל דער ענין איז אַם מעהרסטען נוגע יודען. עס איז זיכער, אַז דורך די פרייע עמיגראַציאָן האָפען זיך אריין אין ענגלאַנד שעדליכע מענשען, וועלכע קענען נישט ווערען ארויסגעטריבען, ווייל עס איז נישטאָ קיין געזעץ אין ענגלאַנד, וועלכעס זאָל ערלויבען ארויסשיקען אויסלענדער. דורך דעם איז לאָנדאָן געוואָרען איין אָרט פאַר פאַרשידענע רעוואָלוציאָנערען, וואָס עס אנטבלאָנגט יודישע אָרימע

ייט, קומען זיי נישט פיעל קיין ענגלאַנד. הגם די קלאַגען, אַז די יודישע עמיגראַנטען וואַרפען אַראָב דעם אַרבייטסלוין, האָבען אין זיך אַ טהייל אמת, מוז מען דאָך מודה זיין, אַז דער יודישער אַרבייטער ווערט געשווינד איין ענגלענדער, און אויב נישט ער — לפחות זיינע קינדער. קיין איין ענגלענדער קען אויך נישט פערלאַנגען, אַז מען זאָל מבטל זיין דאָס רעכט, אַז פרעמדע מעגען וואוינען אין ענגלאַנד; דאָס רעכט קען נור פערלירען איין פערברעכער.

— פון רומעניען איז מען מודיע, אַז פיעל יודישע בעלי מלאכות קלייבען זיך ארויסצופאָהרען פון לאַנד.

— די דייטשע און איטאַליענישע צייטונגען וואָרענען נישט צו פאָהרען קיין אויסטראַליען.

אין קיין לאַנד מאַכט מען ניט פאַר די עמיגראַציאָן אזוי פיעל שוועריגקייטען ווי אין אויסטראַליען. נישט לאַנג זענען געקומען אין איין אויסטראַליער פּאָרט 37 עמיגראַנטען — איטאַליענער. זיי האָבען געוויזען, אַז זיי פערמאָגען די נויטהיגע סומע געלד, אַז זיי פערשטעהען וויפיעל נויטהיג עס איז די לאַנדעסשפּראַך און קענען אַ מלאכה, און פונדעסטוועגען האָט דער איטאַליענישער גענעראַל-קאָנזול געהאַט פיעל מיה, ביז ער האָט געפועלט ביים מיניסטער-פּרעזידענט אַז מען זאָל זיי אַריינלאָזען אין לאַנד.

** דאָס לעמבערגער „Słowo polskie" ברייננט אַ געשפּרעך פון איהר וויענער קאָררעספּאָנדענטען מיט אַ בעדייטענדען לאָנדאָנער זשורנאַליסט, וועלכער האָט זיך אויפגעהאַלטען אין וויען, וועגען דעם פּראָיעקט פון דער ענגלישער רעגירונג צו אַסר׳ן די איינוואַנדערונג פון פרעמדע קיין ענגלאַנד. דער לאָנדאָנער זשורנאַליסט האָט איהם פערזיכערט, אַז דער פּראָיעקט ווענדעט זיך נישט אויסשליסליך אָקעגען יודען. די ענגלענדער זענען נישט אזוי פיינדליך געגען יודען, נאָר זיי ווילען פערהיטען דאָס אַנזאַמלען פון אַ גרויסער מאַסע פּראָלעטאַריאַט, בעזונדערס אין לאָנדאָן, אָהן אַ שום חילוק פון וועלכער ס׳איז נאַציאָנאַליטעט. אויף די פראַגע ווער עס האָט אַם מעהרסטען ארויסגערופען דעם פּראָיעקט געגען די איינוואַנדערער, האָט דער ענגלענדער איהם געזאָגט, אַז די ענגלישע אַרבייטער וועלכע פיהלען שטאַרק די קאָנקורענץ פון די פרעמדע האָבען געפועלט ביי דער רעגירונג אזאַ פּראָיעקט צו מאַכען, נאָר אויך די רייכע ענגלישע יודען וואָס וואוינען שוין לאַנג אין ענגלאַנד מיינען אַז עס וואָלט בעסער זיין אי פאַר זיי אי פאַר די פרעמדע ווען עס זאָל בעשרענקט ווערען די איינוואַנדערונג נאָך לאָנדאָן, ווייל די איינוואַנדערונג אין גרויסע מאַסען וואָלט געקענט מיט דער צייט ארויסרופען אַנטיסעמיטיזם און צושטערען די גוטע לאַגע אין וועלכער עס לעבען איצט די אַסימילירטע יודען אין ענגלאַנד. צום סוף פון זיין שמועס האָט דער ענגלישער זשורנאַליסט אויסגעדריקט זיין ענטרוסטונג צו די רעגירונגען, וועלכע בעהאַנדלען שלעכט זייערע יודישע בירגער און צווינגען זיי אויסצוואַנדערן אין דער פרעמד.

*

ציוניסטישע נייעס.

— דער מאַינצער „איזראַעליט" און דער „דזואיש קראָניקל" האָבען ביידע גלייכצייטיג מודיע געווען אין אַ בריעף פון בערלין, אַז אַ גרויסער טהייל פון דעם געלד אין דער יודישער קאָלאָניאַל-באַנק געפינט זיך נור אויפ׳ן פּאַפּיר. דער אויפזיכטסראַטה פון קאָלאָניאַל באַנק ווי ער איז געוואָהר געוואָרען פון דעם האָט איבערגעגעבען דעם אַדוואָקאַט דר. באָרדנהיימער, אַז ער זאָל אַנקלאָגען אין געריכט דעם מאַינצער „איזראַעליט" און איהם צווינגען, אַז ער זאָל אָבלייקענען די ידיעה. דאָסזעלבע וועט אויך טהון דער דירעקטאָר פון קאָלאָניאַל-באַנק געגען „דזואיש קראָניקל".

— אויף איין אסיפה פון יודען אין גלאַזגאָו (אין ענגלאַנד) איז פאַרגעלעגט און אָנגענומען געוואָרען פון הערבערט בענטוויטש אויס לאָנדאָן דער דאָזיגער בעשלוס:

די אסיפה פון גלאַזגאָווער יודען פּראָטעסטירט געגען די אָפּעראַציאָנען פון דער חברה יק״א מיט דעם קאַפּיטאַל, וועלכעס דער באַראָן הירש האָט איבערגעלאָזען פאַר רוסישע יודען; בעזונדערס פּראָטעסטירט זי געגען איהרע מעשים, וועלכע זענען נוגע די קאָלאָניזאַציע פון פּאַלעסטינאַ.

— אין ארץ-ישראל און בעזונדערס ירושלים קומען איצט אַן הונדערטער רייזענדער פון ענגלאַנד, אַמעריקאַ און אַנדערע לענדער. דער 4 וועכענטליכער קאַראַוואַן אין ביירוט האָט נישט אַבגעהאַלטען די רייזענדער צו קומען קיין ארץ ישראל, כדי אַנצוזעהען דאָס הייליגע לאַנד. אין ירושלים איז געוואָרען לעבעדיג, אַלע האָטעלען זענען בעזעצט, אין די גאַסען געהען אַרום ענגלענדער און אַמעריקאַנער מיט זייערע דאָלמעטשער, וועלכע ערקלערען זיי אַלעס. קיין יודען זעהט מען נישט צווישען די רייזענדער, חאָטש דער אַריינפאָהר אין ארץ ישראל איז די אויסלענדישע יודען אין גאַנצען אָפען.

*

ליטעראַרישע נייעס.

— עס איז ארויס פון דרוק דער סטענאָגראַפישער פּראָטאָקאָל פון V קאָנגרעס אין דייטשער שפּראַך.

— אין וואַרשוי איז געגרינדעט געוואָרען איין נייער פערלאַג ארויסצוגעבען ביכער אין זשאַרגאָן. דער נאָמען פון פערלאַג איז „הילף".

— אין וויען איז געשטארבען ד ר. ש ל מ ה מ א נ ד ע ל ק ע ר ן, איין בעוואוסטער פאָעט אין העברעאישער שפּראַך, דער מחבר פון דער בעריהמטער קאנקארדאנץ „היכל הקדש" און נאָך אַנדערע וויכטיגע ספרים אין העברעאישער און אויך אין דער דייטשער שפּראַך.

דער רייכער.

(סקיצע)

גרונם דער באַרשטער ליגט אין בעט, וואַרפט זיך אום אויף ביידע זייטען, גלעט דעם שטערן, מאַכט צו פעסט מיט די הענד די אויגען און עס העלפט ניט — ער קען ניט אַנטשלאָפען ווערען. ער האָט אַ ווילדע שרעקעניש: פאַר'ן שלאָף האָט ער עפּיס גאָר ניט ווילענדיג אַ „רעכען" געטהון זיין פערמעגען און האַלטענדיג נאָך גאָר אין מיטען רעכענונג, איז שוין אויסגעקומען קרוב צו פונפצעהן טויזענד רובעל... גאַנץ גענוי ווי פיעל עס וואָלט נאָך דער חשבון אויסגעקומען, ווייס ער ניט, ווייל מעהר האָט ער ניט געוואָלט רעכענען. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז איבּ ער וועט וויסען קלאָר זיין אייגענס, וועלען זיך אַלע פון דעם אין שטעדטיל דערוויסען, און דאַמאַלס... אָ, דאַמאַלס איז ער אונגליקליך: מען וועט איהם נאַכטהון, מען וועט שטעלען מאַשינעס צו באַרשטען וואָל, ער וועט דאָס ניט אויס־האַלטען, ער וועט משוגע ווערען פאַר האַרצוועהטאַג...

גרונס'ן איז פון זיין טאַטען געבליבען ירושה איין האַלב איינ־געפאַלענע נידריגע שטוב, מיט אַ „פאַבריק". אין שטעדטיל האָט מען אפילו ניט געוואוסט, אַז זיי האָבען די זכיה צו האָבען ביי זיך אַ פאַבריק, דען די פאַבריק איז בעשטאַנען פון אַ קליין — נידריגען אַלטען געביי, וואָס האָט נעהאַט דאָס אויסזעהן פון אַ שטעלכיל, און קיינער האָט גאָר ניט חושד געווען, אַז אַזאַ מין שטעלכיל קען הייסען „פאַבריק" און געבען שען פרנסה. וואָס אינווענינ אין „פאַבריק" האָט זיך געטהון, האָט קיינער ניט געוואוסט, אָדער דונקעל געוואוסט. פאַרביינעהענדיג דאָס שטעלכיל, פלעגט זיך הערען אַ מין גרילצען פון וואַלצען, און מען האָט זיך געשטויסען, אַז דאָ מוז אינווענינ זיין עפּיס אַ מאַשינע. אינווענינ האָט גרונם קיינעם ניט אַריינגעלאָזט. טאָמער פלעגט זיך טרעפען אַ נייגיעריגער, וואָס פלעגט פאַרבייגע־הענדיג וועלען „חאַפּען" אַ „קוק", פלעגט גרונם, צי דאָס ווייב, צי די קינדער, לויט גרונס'ס בעפעהל, מיט כעס אוועקטרייבען:

— נעהט אייך, דאָ איז ניטאָ וואָס צו קוקען!

דאָס גאַנצע לעבען האָט גרונם געלעבט אין איין שרעק, אין איין פלאַטערן: מען וועט זיך דערוויסען פון זיין פרנסה און מען וועט שטעלען מאַשינעס אויף באַרשטען וואָל... דאָס שטעדטיל איז אַזוי געדריקט, יעדער זוכט געשעפט ווי מיט ליכט. נייע קראָמען איז שוין ניטאָ וואו צו מאַכען, די שענקען ליגען שוין אין גויעשע הענד... די „וועלט" איז אַזוי נעשלאָגען! צו אַזאַ געשעפט, ווי זיינס, וועט מען זיך צוחאַפּען, ווי הונגעריגע הינד צו אַ ביין...

און ווען עס איז געקומען דער הערבסט און אַרום גרונם'ס שטוב פלעגען אַרום שטעלען זיך צעהנדליגער בויערשע פוהרען, וועלכע פלעגען קומען באַרשטען זייער וואָל, פלעגט ער דאַמאַלס אומגעהן, ווי צומישט... אָ, ווען ער וואָלט געקענט שטעלען אַ היכען פאַרקאַן פאַר זיין שטוב, אַז קיינער, קיינער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהם, קיינער זאָל ניט זעהן זיין פדיון!...

אָדער וואָלטען די וואַלצען האָטש ניט אַזוי געראַוישט, ניט אַזוי געגרילצט!... וואָלטען די בויערן, אַ רוח אין זיי, ניט אַזוי געטומעלט!...

נאָר גרונם האָט דערצו קיין מיטעל ניט געפונען, און ער איז אומגעגאַנגען די גאַנצע צייט פון „פדיון" שטאַרק צורודערט.

אַז דער פדיון פלעגט אַביסיל שטילער ווערען, פלעגט ער זיך פיהלען גרינגער. ער פלעגט אַרויסגעהן אין גאַס, אין מאַרק, דעם קאָפּ פלעגט ער אַראָבלאָזען, און פלעגט זיך קלאָגען אויף שלעכטע צייטען.

— וואָס וועט דאָס זיין, יודען, וואָס איז ניטאָ קיין פרנסה? — פלעגט ער זיך ביטער צו קלאָגען פאַר יעדען, אויסשטעלענדיג פאַר־צווייפעלט די אויגען און אַרויסלאָזענדיג גרויסע שווערע זיפצען.

— ביי אייך אויך ניטאָ? — פלעגט איהם איין אַנדערער קאַלט, געניצענדיג, אַ פרעג טהון.

גרונס'ן פלעגט פון אַזאַ פראַגע זיך אָברייסען אין האַרצען. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז דאָס לאַכט מען פון איהם, און ער פלעגט זיך איינבויגען אין דרייען, פונאַנדער הוסטען זיך, ווי אַ נוטה למות'ער און נאָכדעם ענטפערן:

— ביי מיר אויך ניטאָ?... אַ שענע פראַגע! ווער איז נאָך אַזוי געדריקט, ווי איך? מיין פרנסה ווינש איך ניט דעם ערגסטען שונא, מען האָריוועט טאָג און נאַכט מיט ווייב און קינדער, און קוים קוים, וואָס מען האָט דאָס שטיקעלע ברויט, מען געהט קרועה־ובלויה...

און ער פלעגט זיך אַזוי ביטער צוזיפצען, אַז יעדער פלעגט איהם מיטפיהלען, און מען פלעגט איהם געריהרט טרייסטען:

— מילא, וואָס זאָל מען טהון, ר' גרונם, עס זענען היינט אַלע געשעפטען געשלאָגען, איהר זענט ניט איינער.

נאָך אַזאַ טרייסטען פלעגט גרונם רוהיגער ווערען: מען גלויבט מיר, מען גלויבט מיר, פלעגט אַ שטיין אַראָב פון זיין האַרצען.

און ניט גלויבען איהם איז טאַקי אונמעגליך געווען: זיין קליין, דאַרע פיגור, די איינגעפאַלענע באַקען, די רויטליכע אויגען, זיין גאַנ־צער הילוך, איבערהויפּט דאָס היטיל, וועלכעס האָט אין מיטען גע־האַט אַ ריס. — דאָס אַלץ האָט געטענה'ט פאַר איהם, אַז ער איז איין אונגליקליכער אָרימער יוד...

און וואָס אַ יאָהר האָט אַלץ זיין פערמעגען מעהר געוואַקסען און גלייך מיט'ן פערמעגען האָט אויפגעוואַקסען זיין שרעק: טאָמער וועט מען זיך אין שטעדטיל דערגעהן, און ער האָט זיך בעמיהט איינ־צורעדען זיך אַליין, אַז ער איז אָרים, אַז אויף דער עלטער וועט איהם אויסקומען צו שטאַרבען אין פרעמדע תכריכים.

און דאָס ווייב און קינדער זענען אומגעגאַנגען אָבגעריסען און אָבגעשליסען, און דאָס גאַנצע געזינד האָט אויסגעזעהן, ווי אַ חברה שלעפער, מיט הונגעריגע פּנימ'ער.

— גרונם, אפשר נעהמען אויף שבת אַפּאָר פונט פלייש — פלעגט דאָס ווייב אַמאָל פאַרלעגען.

און גרונם פלעגט אַ פערציטערטער בלייבען:

— קוילען ווילסטו אונז, גזלניטע, ווילסט מיך אויסגעבען, דאָס שטעדטיל זאָל זיך דערוויסען...

און דאָס ווייב פלעגט בלייבען שטיל, זי האָט איהם געגעבען גערעכט און פלעגט אויף שבת נעהמען נור אַ פונט פלייש.

קוקענדיג אויף די קינדער, ווי זיי געהען אָבגעשליסען, האָט איהם זיין פאַטערליך האַרץ געבראָכען און וועה געטהון, ווי מען

וואלט עס מיט גלאַז נעשניטען, נאר מאַכען אַ כנר האָט ער ניט גע־קענט ביי זיך פועלין:

— איך טאָר ניט! איך טאָר ניט! פלענט ער זיך אַליין פער־ענטפערן. אז אַ קינד פלענט זיך פאַר אַ יום־טוב צעוויינען, מען זאָל איהם עפּיס אויפנעהען, פלענט ער טרויעריג ענטפערן.

— נאַרישע קינדער, דאַנקט נאָט אַז איהר האָט ברויט, באַלד וועט קיין ברויט אויך ניט זיין, באַלד וועט אונז אויסקומען אָנטהון אַ טאָרבע און נעהן איבער די הייזער.

אַ טויט שרעקעניש פלענט אָנפאַלען אויף די קינדער. זיי פלענען גלייך שטיל ווערען און מיט שרעק טראַכטען וועגען דער לייוונטער טאָרבע, וואָס זיי וועלען באַלד דאַרפען אָנטהון.

דערזעהענדיג די קינדער׳ס שרעק, פלענט גרונם גלייך רוהיג ווערען — ער איז זיכער מיט זיין אָרימקייט, אפילו די אייגענע קינ־דער גלויבען איהם... און אויס דאַנקבאַרקייט פלענט ער אונטערגעהן צום עלטער׳ן אַ קניפ טהון איהם אין בעקיל און זאָגען:

— זיי ניט אומעטיג, מיין זוהן, אַראָב־פאַלען טאָר מען ניט דער אויבערשטער וועט נאָך רחמנות האָבען...

און די יאָהרען זענען נעפלויגען, די מאַשינע אין שטעלכיל האָט ביי גרונם׳ן שטאַרק געאַרבעט, זיין קאַפּיטאַל איז אַלץ גרעסער געוואָרען, און ער האָט נאָך אַלץ געציטערט: טאָמער וועט מען שטעלען נאָך מאַשינעס.

און ער האָט נאָך אַלץ געטראָגען דאָסזעלבע היטיל מיט דעם ריס אין מיטען...

דאָס געלד האָט ער קיינעם ניט פערליהען, ער האָט מורא גע־האַט, מען זאָל זיך ניט דערוויסען, און גאַנצע פעק מיט אסיגנאַציעס זענען געלעגען אין איין גרויסען קאַסטען אונטער׳ן בעט.

ער האָט דאָס געלד אַפילו צעהלען ניט געוואָלט, ער האָט אַליין ניט געוואָלט וויסען, וויפיעל געלד ער האָט, צו וואָס זאָל ער האָבען אומזיסטע שרעק?

ער האָט זיך אָבער איינמאָל ניט איינגעהאַלטען און האָט געפּרובט אַ רעכען טהון די פעקליך אסיגנאַנציעס.

און וואָס מעהר ער האָט געצעהלט, איז זיין שרעק אַלץ מעהר געוואַקסען, ביז ער האָט אויפגעהערט צו צעהלען.

ער ליגט אין בעט און קען ניט אַנטשלאָפען ווערען.

— וועה צו מיר — טראַכט ער מיט שרעק — אַזוי פיעל געלד... מען וועט זיך דערוויסען... צו וואָס האָב איך גערדאַרפט צעה־לען, אַ פינסטערע שעה אויף מיר געווען. מאָרגען וועט וויסען די גאַנצע שטאָדט, אַלע וועלען שטעלען מאַשינעס, מען וועט דען קוקען אויף מיר?

עס גיסט איהם אָב מיט אַ קאַלטען שוויים, און ער נעמט זיך אַליין צו בערוהיגען:

— קיינער האָט דאָך ניט געזעהן. איך וועל מאָרגען ערגעץ ניט געהן, וואָס דאַרף איך וועמען האָבען? איך בין קראַנק, וועל איך ליגען אין בעט.

ער רייבט דעם שטערן, די הענד ציטערן איהם, דאָס האַרץ קלאַפּט.

— ניין! קראַנק זיין טויג אויך ניט — קלערט ער ווייטער— מען קען נאָך קומען מיך מבקר חולה זיין, און אַ קשיא אויף אַ מעשה — איך קען מיך אויסרעדען זיך... פינפצעהן טויז...

ער פערהאַלט זיך דאָס מויל מיט׳ן האַנד.

— איך וועל מיך זיכער אויסרעדען, די צונג זאָל מיר בעסער אָבדאַרען...

נאר איהם דאַכט זיך, אַז די סומע פופצעהן טויזענר שפּרינגט איהם פון מויל אַרויס, און מאָרגען ווי ער וועט נור עפענען דאָס מויל עפּיס צו זאָגען, וועט עס גלייך אַרויסשפּרינגען. אַלע וועלען זיך דערוויסען.

אַ שוידער נעמט איהם דורך. ער דערמאָנט זיך, ווי עמיצער האָט אַמאָל איהם געזאָגט (ער געדענקט בשום אופן ניט: ווער), אַז קיין סודות איז אויף דער וועלט ניטאָ...

— עט, ס׳א ליעגען — טרייסט ער זיך מיט שרעק — ביי אַ נאַר איז קיין סוד ניטאָ... איך וועל ניש־קשה איינהאַלטען. אַ מכה זיי... קיינער וועט ביי מיר ניט וויסען, קיינער ניט!... ווער האָט דאָס מיר געזאָגט, אַז קיין סודות זענען ניטאָ? ווער פאָרט? אַוודאי אַ שוטה!...

ער וויל זיך דערמאַנען, נאר די געדאַנקען טומלען זיך, און ער קען זיך ניט דערמאַנען. און באַלד גיט איהם אין קאָפּ ווי מיט אַ האַמער אַ קלאַפּ:

— עוף השמים יוליך את הקול! דער פויגעל וועט אויסזאָגען... שלמה המלך האָט דאָך זיכער געוואוסט, שרעקט ער זיך.

— וואו זענען דאָ פייגליך, נארישקייט!... ער דערמאָנט זיך, אַז נעכטען איז אַ סאַראָקע געשטאַנען אויפ׳ן דאַך פון שטעלכיל...

— משוגע בין איך, שפייט ער אויס... וועה איז מיר, איך קען טאַקי משוגע ווערען.

די רעיונות זיינע פּלאָנטען זיך. אין מח קריכען אום עפּיס ווי ווערים די ווערטער: שלמה המלך... די פייגעל... ניטאָ קיין סודות... אַ סאַראָקע... אין די אויערען הערט ער אַ גרילצען פון מאַשינעס מען האָט אומעטום אין שטעדטיל מאַשינעס געשטעלט.

איהם הויבט זיך דער מח. ער קריכט אַראָב פון בעט און שטעלט זיך מיט שטאַרע אויגען אין מיטען שטוב. ער קוקט אויף דאָס קליין־לעמפּעלע, וואָס ברענט אַזוי דונקעל און טרויעריג אויפ׳ן טיש, אויף וועלכען עס ליעגט אַ האַלבער לעביל שוואַרץ ברויט. ער בער־טראַכט זיין גאַנצע שטוב, ווי ער וואָלט ערשט אַריין אין איהר...

און אָט שטעלט ער זיך ביי זיין ווייב׳ס בעט, זי קרעכצט עפּיס אַזוי הערצרייסענדיג, אַזוי פערצווייפעלט — — איהרע דאַרע באַקען זענען ווי טויט, די דאַרע ברוסט הויבט זיך שווער — — —

ער שטעלט זיך נעכען דעם צווייטען בעט, וואו די קינדערליך שלאָ־פען — — טויטע פנימער אויסגעדאַרטע, איבערגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס.

— אפילו קיין קאָלדרע אין שטוב ניטאָ? קרעכצט ער.

ער דערמאַנט זיך ווידער אָן דאָס געלד, וואָס ער האָט איבער־געצעהלט...

— ניין, ניין! קרעכצט ער, ס׳איז אַ ליעגען, אַ ליעגען! איך האָב ניט קיין געלד, איך בין אַ ביטערער אביון, איין אונגליקליכער!... איך האָב גאָר נישט, גאָר נישט, גאָר נישט, איך האָב ניט וואָס מורא צו האָבען...

ער ווערט אַביסיל רוהיגער, ער קוקט אויף די שלאָפֿענדיגע ווייב און קינדער און רעדט פֿריהליך אַרויס:

— איך האָב גאָר נישט, גאָר נישט; קיינער וועט קיין מאַשינעס ניט שטעלען!...

אבֿרהם רייזען.

וואונדערליכע אָפּעראַציעס. *)

די פּראַקטישע וויסענשאַפֿטען האָבען אין דער לעצטער צייט געמאַכט איין אונגעוועהנליך גרויסען פֿאָרטשריט. יעדען טאָג קומען פֿאָר אין דער וויסענשאַפֿט נייע ערפֿינדונגען, נייע ענטדעקונגען, און אַזוי פֿיעל, דאָס מיר קענען ווירקליך זאָגען אַז אונזער צייט איז איין צייט פֿון וואונדער און פֿון קונצען. גלייך מיט אַלע וויסענשאַפֿטען איז אויך די פּראַקטישע מעדיצין ניט געבליבען שטעהען פֿון הינטען.

דערהויפּט האָט געמאַכט גרויסע פֿאָרטשריטע די קונסט פֿון חירורגיע, ד. ה. פֿון הייל־אָפּעראַציעס. אַמאָל האָט זיך דאָס פּובליקום געשראָקען נור פֿון דעם איינציגען וואָרט „אָפּעראַציע"; אַמאָל פֿלעגט מען קוקען אויף איין חירורג (אָפּעראַטאָר), ווי אויף איין קצב, וואָס פֿערגיסט אונשולדיג בלוט. און באמת זענען מיט אַ צייט פֿריהער געוועזען געוויס סבות, אַזוי עס צו בעטראַכטען. דאַן זענען נאָך געוועזען אונבעקאַנט די מיטלען ווי איינצושלעפֿערן דעם קראַנקען, כדי ער זאָל ניט פֿיהלען קיין שמערצען ביי דער אָפּעראַציע. זעלבסטפֿערשטענדליך, דאָס ביי אַזאַ אופֿן, איז געוועזען זעהר שווער דעם קראַנקען זיך צו לאָזען מאַכען איין אָפּעראַציע. אויך איין דאָקטאָר פֿלעגט זיך נור זעלטען פֿאַסען אויף איין אָפּעראַציע. אום איין אָפּעראַציע צו מאַכען, האָט מען בעדאַרפֿט האָבען אייזערנע נערווען, זיך איינצוהערען די קרעכצען און די געשרייען פֿון דעם קראַנקען. אזעלכע שמערצליכע סצענען האָבען געמאַכט שרעק אויף דעם ווייטיגען מענשען. צו אונזער בעדויערן, האָט זיך דער שרעק פֿאַר איין אָפּעראַציע אַזוי איינגעוואָרצעלט אין דעם פּובליקום, אַז נור דאָס איין וואָרט „אָפּעראַציע" איז נאָך איצט אויך גענוג איינצושרעקען דעם מוטהיגסטען און שטאַרקסטען מענשען. עס זענען פֿאַרהאַן אזעלכע קראַנקהייטען, וועלכע מען היילט דורך דעם דאָס מען גיט דעם קראַנקען צו שלינגען קוועקזילבער, כמעט קוועקזילבער איז פֿון דער נאַטור איין שעדליכע און גיפֿטיגע זאַך. ווי ווילד דאָס איז צו זעהען, אַז פֿיעל קראַנקע ווילינגען איין בעסער איינצושלינגען ביז 10 פֿונט קוועקזילבער, איידער צו לאָזען זיך מאַכען די קלענסטע און גרינגסטע אָפּעראַציע. דער קראַנקער טראַכט גאָר ניט, אַז גאַנץ אָפֿט איז די געפֿאַהר פֿון אינערליכע מעדיצין, וואָס מען נעמט איין, פֿיעל גרעסער פֿאַר די סכנה, וואָס קען ענטשטעהן דורך איין אָפּעראַציע. מיר שלינגען אַלע מעגליכע מעדיקאַמענטען, ווייל מיר ווייסען ניט, וואָס פֿאַר איין ווירקונג זיי האָבען אויפֿ'ן האַרצען, אויף די לעבער און די קישקעס, און דאַגעגען ציטערן מיר פֿאַר איין נוטווירקענדע אָפּעראַציע, ווען מיר ווייסען אַפֿילו, אַז זי וועט אונז ברייגנען הילף. דער דאָזיגער שרעק איז אונז געבליבען פֿון די אַלטע צייטען. אָבער היינטיגע אַפּעראַציעס זענען ניט גלייך צו די אָפּעראַציעס. וואָס מען האָט געמאַכט אין די אַלטע צייטען. היינט פֿיהלט דער קראַנקער גאָר ניט וואָס מען טהוט איבער איהם. דער אָפּעראַטאָר אַרבייט מיט זיין מעסער מייסטערהאַפֿט, אַזוי ווי איין קינצלער, איין שניצער איבער איין הילצערנעם בילד, און ווייט 10 ביז 30 מינוטען, איז אַלעס געענדיגט. דער קראַנקער כאַפּט זיך אויף פֿון שלאָף און פֿיהלט ניט מעהר קיין קריינקליכע שמערצען.

בעזונדערס קלאָר און מערקווירדיג זענען די גוטע רעזולטאַטען, וואָס די חירורגיע האָט דערגרייכט אין דער לעצטער צייט ביי אָפּעראַציעס אין די אינערליכע און פֿערבאָרגענע טהיילען פֿון מענשליכען קערפּער, ווי צום ביישפּיעל: אויף דעם האַרץ, לונגען און מאַרך. איבער די דאָזיגע אָפּעראַציעס ווילען מיר זיך אונטערהאַלטען מיט דעם לעזער אין דעם איצטיגען אַרטיקעל.

I.

דער מענשליכער שאַרבען בעשטעהט פֿון דינע ביינער, און ער איז אַזוי ווי איין האַלב־קיילעכדיג קעסטיל; אין איהם ליגט דאָס וויכטיגסטע גליעד פֿון מענשליכען קערפּער, דער מאַרך איז איינענטליך דער מיטעלפּונקט פֿון אַלע נערווען, וואָס ציהען זיך ווי צווייגען אין גאַנצען קערפּער. דאָס דאָזיגע גליעד איז אַזוי וויכטיג און אַזוי איידעל, אַז אָפֿט איז גענוג די קלענסטע פֿערענדערונג, וואָס עס מאַכט זיך אין איהם, עס זאָל זיך אָבשטעלען די גאַנצע קערפּערליכע מאַשין. פֿון איין קליינעם קראַץ אויף דעם מאַרך ענטוויקעלט זיך אָפֿט די חלי־נופֿלים; נור עטוואָס בלוט אַז גיסט זיך אַרויס אויפֿ'ן מאַרך, קען מען פּאַראַליזירט ווערען אָדער אַ־יך שטאַרבען, ווי גרויס עס איז די פֿרייר פֿון דאָקטאָר, ווען ער זעהט נאָך דער אָפּעראַציע, אַז דער פּאַראַליזירטער קראַנקער האָט זיך אויפֿגעכאַפּט, און אַז זיינע הענד, וואָס זענען ביז אַהער געה׳ נגען ווי שטריק, הויבען זיך און בעוועגען זיך פֿריי, און אַז דער קראַנקער בעקומט צוריק די פֿעהיגקייט צו רעדען, אויף וואָס ער האָט שוין לאַנג די האָפֿנונג פֿערלאָרען. פּלוצלינג, ווי דורך איין ווינק, ווערען אויסגעהיילט די אומגליקליכע, וואָס האָבען שוין לאַנגע יאָהרען געליטען פֿון דער פֿאַלעדינער קריינק; אידיאָטען, וועלכע זענען געוועזען אָהן דעם מענשליכען שכל, הויבען אָן זיך צו ענטוויקלען און ווערען פֿעהיגע פֿערשטענדיגע מענשען, נוצליכע מיטגליעדער פֿון דער מענשענגעזעלשאַפֿט.

ניט מעהר ווי מיט צוויי דריי יאָהר צוריק איז מען איינגעפֿאַלען צו היילען אידיאָטען דורך אַ אָפּעראַציע. אַ לאַנגע צייט האָט זיך די מעדיצין פֿיעל מיה געגעבען, די דאָזיגע קראַנקהייט דורך פֿערשיעדענע מיטלען צו היילען, אָבער זי האָט קיין נוצען ניט געבראַכט. היינט איז די זאַך איבערגעגעבען געוואָרען צו חירורגען אין די הענד. די וויסענשאַפֿט האָט ענדליך ערקלערט, אַז אידיאָטיזם קומט דערפֿון, דאָס אין דער פֿריהער קינדהייט זענען די ביינער פֿון שאַרבען פֿערהאַרטעט געוואָרען, און דערפֿאַר איז דער פּלאַץ אינעווייניג אין שאַרבען זעהר ענג, און דער מאַרך האָט ניט קיין אָרט, וואו זיך צו פֿערברייטען און אויסצוּוואַקסען. און וואו ווייניג מאַרך, איז ווייניג פֿערשטאַנד. ביי אַזאַ אופֿן בעדאַרף דער חירורג נור קינסטליך דעם פּלאַץ אין שאַרבען גרעסער מאַכען. דאָס איז גרינג צו דערלאַנגען דורך פֿערשיעדענע מיטלען. דער פֿראַנצויזישער חירורג לאַנעלאַנג למשל אָפּערירט אידיאָטען אַזוי: ער צושפּאַלט דעם שאַרבען אין עטליכע ערטער, און פֿון אויבען ווערט די הויט פֿערנייט. דורך דעם ווערט אין שאַרבען מעהר אָרט, און דער מאַרך האָט שוין וואו צו וואַקסען.

אזעלכע אָפּעראַציעס האָבען תמיד געבראַכט צו גליקליכע רעזולטאַטען. דאָס אָפּערירטע קינד האָט באַלד זיך אויסגעלערנט צו רעדען, זיין טעמפּזיניגקייט איז באַלד פֿערשוואונדען, און עס האָט אָנגעהויבען שנעל זיך צו ענטוויקלען. די וואונדען אויפֿ'ן הויט פֿון קאָפּ פֿערהיילען זיך זעהר גוט, און געוועהנליך בלייבען אויך ניט קיין שלעכטע פֿאָלגען דערפֿון, וואָס מען האָט אָנגעשפּאַלטען דעם שאַרבען אין איינינע ערטער. די דאָזיגע אַרט אָפּעראַציעס שטעהט זעהר הויך אין ווערטה, און איז וויכטיגער ווי ראַטעווען איין מענשען פֿון טויט, דען מיר רעכנען אַז אויסהיילען איין אידיאָט איז פֿיעל וויכטיגער ווי לעבעדיג מאַכען איין טויטען. ווען מיר וואָלטען געקענט איין טויטען לעבעדיג מאַכען, וואָלטען מיר דערמיט נור די מענשען געגעבען צוריק איין נוצליכעס מיטגליעד, אָבער ווען מען היילט אויס איין אידיאָט בעפֿרייען מיר די מענשליכע געזעלשאַפֿט פֿון אַ שווערען יאָך און גיבען איהר אַ נוצליכעס מיטגליעד.

די עפּילעפּסיע (פֿאַלעדיגע) איז ווירקליך איין פּלאָג פֿאַר די מענשען. ווי שרעקליך עס איז דאָס אויסזעהען פֿון יעדען עפּילעפּטיק, ווי פֿירכטערליך עס איז, זיין ליידענד און מאָגער געזיכט, זיין מוטנער און דונקלער בליק, מען מערקט אויף איהם איין שטעמפּעל אַז ער איז אָבגעזונדערט פֿון אַלע מענשען. די עפּילעפּטיקער מאַכען איין מורא׳דיגען איינדרוק אויף יעדערען, זיי ווירקען ווי אָבשטויסענד, אויך אין דער צייט אַפֿילו ווען עס טרעפֿט זיי ניט די קראַנקהייט. עפּיס אַזוי ווי אַ אינערליכע קראַפֿט טרייבט יעדען געזונדען מענשען זיי אויסצוּוייכען, — און דאָס איז שוין אין דער נוטער צייט אין דעם לעבען פֿון עפּילעפּטיקער. ווי שרעקליך זיי זענען

*) נאָך דאָקטאָר גאַלאַכאָווסקי.

אבער. ווען עס טרעפט זיי דער אנפאַל. זיי ווערען אין גאַנצען בלוי, שוים רינט פון מויל, זיי צאַפּלען זיך איננעהויער שטאַרק. נאָך טרוירינער און שווערער איז די קראַנקהייט דורך דעם, וואָס זי קומט אָם מעהרסטען פּלוצלינג, גאַר אומפערהאַפט, און נאָך ערגער איז, וואָס די דאָזיגע קראַנקהייט איז זעהר שטאַרק אויסגעברייטעט. דערצו האָט די עפּילעפּסיע זעהר שווערע פאָלגען, דען גאַנץ אָפט ענדיגט זי זיך דערמיט, דאָס דער קראַנקער געהט אראָב פון זינען. עס איז נאָך ניט דאָ איין פערברעכען וואָס דער עפּילעפּטיק זאָל ניט זיין פעהיג דערויף בשעת דעם אַ־פאַל פון דער קראַנקהייט. רציחה, רויב, אונטערצינדען איין הויז, בעליידיגונג און גוואַלד־טהאַט, מאָראַלישע פערברעכען, — קיינע פון די אלע זאַכען האַלט דעם קראַנקען ניט אָב. זיינע פערברעכען טראָגען אויף זיך אַ שרעקליכע פאָרם. עס איז פאַר איהם וועניג איין מענשען צו הרג'נען, — ער קען זיך איינעסען אין איהם און זיין בלוט זויפען. עס איז איהם וועניג איין הויז אונטערצוצינדען, — ער וואָלט געוואָלט פערברענען די גאַנצע וועלט. ער האָט גרוים פערגעניגען פון זיין פערברעכען, איין פייערדינע ליידענשאַפט טרייבט איהם דערצו.

פיעל פאַקטען האָבען בעוויזען, אַז די עפּילעפּסיע איז אייגענטליך אַ קראַנקהייט, וואָס קומט פון אַ פעהלער וועלכע געפינט זיך אין מאַרך. גאַנץ אָפט געפינט מען ביי די וואָס ליידען פון עפּילעפּסיע, איין וואונד אָדער איין צייכען פון איין אַלטען קלאַפּ אין קאָפּ, אָדער מען בעמערקט אַז די ביינער פון שאַרבען זענען צו דיק געוואַקסען, אָדער זי קומט פון איין קראַנקהייט אויף דער הויט פון מאַרך. מאַנכמאָל קען איין קליינער ריק, איין קליינער וואונד, זיין די סבה צו עפּילעפּסיע.

מיר ווייסען פיעל צופעלע, ווען מען האָט געפּרובירט היילען עפּילעפּסיע דורך אָפּעראַציעס, וואָס מען האָט געמאַכט אויף דעם מאַרך, און וועלכע זענען זעהר גוט געלונגען. דער דאָקטאָר ענגעל בעשרייבט איין פאַל, ווי איינער האָט געליטען פון עפּילעפּסיע דערפון, דאָס דער שאַרבען איז ביי איהם צו דיק אויסגעוואַקסען, און פערביינערט געוואָרען, און דאָס האָט איהם געדריקט אויפ'ן מאַרך. מען האָט איהם געמאַכט איין אָפּעראַציע, דאָס מען האָט ביי איהם פון די שלייפענביינער פון ביידע זייטען אַראָבגענומען צו שטיקליך, און ער איז געזונד געוואָרען. דער פּראָפעסאָר בעכטעראוו בעשרייבט אַזאַ צופאַל: איין קינד פון 12 יאָהר האָט געליטען פון עפּילעפּסיע, און מען האָט ניט געוואוסט די סבה דערפון, די קראַנקהייט פלעגט זיך ביי איהם איבערחזר'ן איינינע מאָל אַ טאָג. דאָס האָט איהם אויך זיין פערשטאַנד געשעדיגט, און פיעל מאָל צום רעדען געשאַדעט. די אָפּעראַציע, וואָס מען האָט איהם געמאַכט אויף דעם שאַרבען, האָט זיך זעהר גוט איינגעגעבען.

די וואונדערליכע אָפּעראַציעס, וואָס מיר האָבען דאָ אויבען דערצעהלט, ווי מען מאַכט שפּאַלטען אין שאַרבען, און מען פעררריכט איהם ווי עס פּאַסט צום צוועק, זענען זעהר נאַטירליך. מיר דאַרפען זיך דערויף ניט שטאַרק וואונדערן. דער מאַרך איז בכלל פערבונדען מיט וואונדערקראַפט. אמאָל טרעפט, אַז דער קלענסטער דרוק, עטוואָס איין קראַץ, דער מינדעסטער שנוי, וואָס ווערט אין איהם, פערדאַרבט די גאַנצע לעבענסמאַשין. פערקעהרט איז אויך בעוואוסט, דאָס עס טרעפט, אַז דער מאַרך פערלירט פיעל פון זיין מאַסע, גרויסע שטיקער פון איהם ווערען אַראָבגענומען, אָהן קיין שאַדען פאַר דעם קערפּער און פאַר דעם פערשטאַנד. לאָנוע בעשרייבט דעם פאָלגענדען פאַל: איין יונגען מענשען פון 16 יאָהר אַלט, האָט מען צופעליג מיט אַ שטיין אַראָבגעשלאָגען ביים שלייף אַ ביין פון שאַרבען. מען האָט איהם ביי דעם באַנדאַזשירען געמוזט אַראָבשניידען איין שטיק מאַרך, וואָס איז ארויסגעקראָכען פון דעם לאָך אין שאַרבען. איינינע מאָל האָט דער קראַנקער זיך צעוואונדעט, און מען האָט איהם ווייטער געשניטען דעם מאַרך, און נאָך אלעם דעם, האָט איהם גאָר ניט געשאַדעט צום פערשטאַנד און צו אלע זיינע זינליכע פעהיגקייטען. דער דאָקטאָר טרוסאָ בעשרייבט איין פאַל, אַז איין אָפיציר איז פערוואונדעט געוואָרען דורך איין קויל, וואָס האָט איהם דורכגעשאָסען די פאָדערזייט פון קאָפּ דורך און דורך, און דאָך זענען געבליבען זיינע פיזישע און גייסטיגע פעהיגקייטען אין געהעריגער אָרדנונג. קאַרפּענטער דערצעהלט וועגען אַ משוגענעם, וואָס ער האָט געוואָלט זיך זעלבסט דעם טויט מאַכען אויף אַזאַ אופן:[1] ער האָט זיך אריינגעשטאָכען איין דיקען דראָט ביי דעם רעכטען אויער דורך דעם שאַרבען אין מאַרך אַריין ביז 5 צאָל טיעף.[2] דערנאָך האָט ער זיך זעלבסט אריינגעשטאָכען אין שלייף איין שוסטער־אָהל. ביידע זאַכען האָבען אָבער איהם גאָר ניט געשאַדעט. ענדליך האָט ער זיך פערגיפטעט דורך מאָרפיום. אַז מען האָט איהם געפּאַלמעסט, האָט מען איגעוועניג געפונען אין מאַרך 2 שטיקער דראָטה, איין נאָדעל און איין אייזערנעם צוואָק. עס איז צו ערשטוינען, אַז אַזוי פיעל אייזען, וואָס איז געלעגען ביי איהם אין מח, איז געבליבען אָהן אַ שום ווירקונג אויף זיין קערפּער און זיין לעבענסטהעטיגקייט.

דאָס אלעם איבערצייגט אונז, אַז אָפט קענען אויך גרויסע שטערונגען און טיעפע וואונדען אין מאַרך בלייבען אונבעשטראָפט. דאָס הייסט נור אָב פון דעם, וועלכער טהייל פון דעם מאַרך איז בעשעדיגט געוואָרען.

(ענדע קומט).

יעקב פרענקעל.

משה דער אלטער משרת.

אַ בילד פון סוחרישען לעבען.

(ענדע)

שבת צו נאַכט.

ה' יצחק דענקמאַן האָט שוין אָבגעמאַכט „הבדלה" און געהט אום אין גרויסען ליכטיגען זאַל אין שלאַפראָק אונטערברומענדיג די לעטצע שטיקליך שבת־צו־נאַכטיגע זמירות.

— גוט וואָך! — האָט משה אויסגערופען מיט אַ געמאַכטען פרעהליכען טאָן.

ה' דענקמאַן האָט איהם נור אַ שאָקעל געטהון מיט'ן קאָפּ, ווי ער וואָלט פאַר פרומקייט ניט וועלען מפסיק זיין. און האָט איהם אָנגעוויזען מיט דער האַנד אויף אַ שטוהל.

משה האָט זיך געזעטצט און האָט ניט געקענט פערשטעהן, וואָס איז מיט אַמאָל ר' יצחק אַזאַ צדיק געוואָרען, וואָס ביי איהם דויערט אַזוי די „אליהו'ס". און וואָס ער וויל ניט מפסיק זיין.

— ענדליך האָט ר' יצחק געענדיגט און האָט זיך געווענדעט צו ר' משה, האָט איהם אויסגעשטרעקט די האַנד פון ברייטען אַרבעל און האָט געפרעגט בנעימות'דיג:

— וואָס וועט איהר זאָגען, ר' משה?

ער האָט זיך אַוועקגעזעטצט אין אַ פאַטעל קעגען משה'ן.

— איך האָב געוואָלט פרעגען אייך.. האָט משה אָנגעהויבען ניט דרייסט צו רעדען.. וואָס האָט איהר.. איך מיין.. האָט איהר עפּיס צו מיר.. אדרבא זאָגט..

דער אָטהעם האָט איהם פערשטיקט, און ער האָט מעהר ניט געקענט רעדען.

— איך צו אייך? האָט ה' דענקמאַן זיך אַ האַפּ געטהון—חלילה גאָר נישט פערקעהרט.. איהר זענט אַ גאַנץ ערענטליכער מאַן. פאָריגע וואָך האָב איך אייך שטאַרק געלויבט מיט פּראָחאָראָווען. איך האָב געהערט, אַז ער עפענט הי אַ לאָגער.. איך האָב איהם געגאַראַנטירט פאַר אייך.. זעהט איהר, ר' משה?.. זעהט איהר ר' משה — איז ער אַריין אין התלהבות און צוגערוקט דעם פאַטעל נעהנטער צו משה'ן — זעהט איהר, ר' משה, ביי אַ פאַבריקאַנט וואָלט געוועזען פאַר אייך זעהר גוט. איהר קאָנט די פּראָווינץ, און די פּראָווינץ קען אייך, און אַרבייטען דאַרף מען דאָרט אויך וועניגער — זיעבען אַ זייגער שליעסט מען שוין דאָרט צו עס איז ניט אַזאַ קאַטאָרגאַ, ווי ביי אונז..

משה האָט די גאַנצע צייט, וואָס ה׳ דענקמאַן האָט גערעדט, געזעסען און געציטערט פאַר קרענקונג.. ער האָט געוואָלט עפּיס אַ זאָג טהון אַ שטאַרקען וואָרט, ער האָט אָבער מעהר ניט געקענט, ווי שוואַך אַרויסשטאַמלען:

— גלויבט מיר, ר׳ יצחק, דאָס געשעפט דאַרף מיר נאָך האָבען!.. מען קען איהם ניט איבערלאָזען אויף יונגליך.

— יאָ, יאָ, איך ווייס.. נאָר וואָס קען מען העלפען, מען קען ניט, ר׳ משה, מען קען ניט! די הוצאות ווערען יעדעס יאָהר גרעסער און דער פּדיון איז געהר׳נ׳ש, איהר ווייסט, מען דאַרף דאָך אייך נישט זאָגען.. און פאַר אייך אַליין איז ביי מיר אויך קיין תכלית ניט, איהר זענט שוין אַ יוד אין יאָהרען... עלטער איז ניט יונגער...

— עט, האָט משה אַ מאַך געטהון מיט׳ן האַנד — איך וועל אויסשאַרפען מיינע אַלטע כלים, וועל איך נאָך אויסטרייסלען צעהן יונגע.

— איך וואָלט אייך ראָטהען ר׳ משה, איהר זאָלט גאָר עפענען אַ געשעפט אויף דער פּראָווינץ. איך וועל אייך געבען פאַר 3 חדשים.. איך וועל אייך געבען 1500 רובעל.. קרעדיט וועט אייך יעדער געבען.. פאַר וואָס זאָל מען אייך ניט געבען? אַ גנב זענט איהר דען?..

משה האָט געוואָלט עפּיס אָסך, אָסך ענטפערן, ער האָט געהאַט אַ פול האַרץ מיט ווערטער און די ווערטער האָבען איהם געשטאָכען ווי מיט פעררויסטעטע נאָדלען, נאָר דער לשון האָט איהם ווי אָבגענומען און ער האָט ניט געקענט אַ וואָרט אויסרעדען, האָט ווילד געצופּט די לאַנגע באָרד, געהוסט און ענדליך מיט אַ געבראָכענע שטימע געזאָגט „אַ גוטע וואָך" און האָט זיך ווי אַ שאָטען אַרויסגערוקט.

— אַלזאָ וועל איך אייך די 1500 רובעל מאָרגען צושיקען אין דער פריה — האָט ר׳ יצחק איהם נאָכגעשריען.

— דאַנקען גאָט! האָט אויסגערופען רבקה, וועלכע האָט די גאַנצע צייט זיך אין געשפרעך ניט אַריינגעמישט.

פערשיעדענע מיינונגען זענען געפלויגען און אומגעטראָגען זיך פון איין מויל צום צווייטען אויף דער גענשא גאַס וועגען דער ענטזאָגונג וואָס משה האָט בעקומען פון דענקמאַנען.

עס איז זונטאָג פריה, די מאַגאַזינען זענען פערשלאָסען, נור די משרתימליך, ווי געטרייע הינד, שטעהען ביי די טיהרען, ביי די הויפען און דערצעהלען פערשיעדענע מעשיות. אַ קליינער שוואַרצער סטויקאָווע שפּאַצירט אום איבער׳ן גאַס און ריקט אַריין אַלע ווייַלע זיין קאָפּ אין אַ הויף, אפשר וועט איהם טרעפען אַ „גליק" און עמיצער וועט עפענען דאָס געוועלב פון דער הינטער־טיהר.. די משרתים פון יצחק׳ס געוועלב שטעהען און סוד׳ען זיך. בעריל, מיט אַ יונגערן משרת, חיים, שטעהט אָן אַ זייט בעזונדער, דעם קאָפּ האַלט ער אין דער הויך, די הענד אין די קעשענעס.

אַ הויכער דאַרער משרת געהט פאַרביי איהם און גיט זיך אַ ויטצעל:

— נו בעריל, ווי געפעלט דיר וואָס משה איז אַוועק, ביזט ניט אין כעס, חלילה, אויף איהם? הא?...

— ער איז אין כעס, וואָס ער איז מיט צוויי יאָהר צוריק ניט אַוועק — האָט אַ צווייטער משרת געענטפערט פאַר בעריל׳ען.

און משה האָט זיך געשעמט דריי טעג אַרויסצוגעהן אויפ׳ן גאַס, איהם האָט זיך געדאַכט, אַז ער וועט אַרויסגעהן, וועלען אַלע אויף איהם קוקען מיט רחמנות׳דיגע בליקען, און דאָס האָט איהם מעהר ווי אַלץ געשראָקען. אויפ׳ן דריטען טאָג, דיענסטאָג איז ער דאָך אַרויס. עס איז שוין געווען פינסטערליך, מען האָט שוין געצונדען אין די געוועלבער דעם גאַז. עפּיס אַזוי ווי אַ געהיימע קראַפט האָט איהם געבראַכט אויף גענשא־גאַס. הענד און פיס האָבען איהם אָנגעהויבען ציטערן... ער איז פאַרביינגעגאַנגען דענקמאַנס געשעפט, אַריינגעקוקט מיט אַ קלאָפּענדיגען האַרץ דורכ׳ן פענסטער אין געוועלב אַריין... בעריל שטעהט אין מיטען געוועלב און טענה׳ט מיט „נחמנ׳ן" און „ברוך׳ן — צוויי גרויסע פּראָווינץ־סוחרים. משה׳ן האָט זיך געדאַכט, אַז זיין בלוט האָט זיך אָנגעצונדען... איהם האָט זיך געוואָלט אַריינלויפען אין געוועלב מיט אַ געשריי: „גזלן" און אָנהויבען שטיקען איהם, אַריינזינקען איהם די פינגער טיעף אין האַלז... בררר... ער וואָלט זיך נוקם זיין! דער קאָפּ האָט איהם געשווינדעלט, די פיס האָבען זיך געוויגט, און אַלץ האָט זיך ווי מיט אַ געדיכטען נעבעל פערצויגען... פינסטער... און ווי איין אונטערגעהאַקטער בוים, איז ער געפאַלען ביי׳ן טהיר פון געוועלב.

שאַ, וואָס איז דאָרטען! בעריל! האַק צו גיכער די טהיר, האָט רבקה געקאָמאַנדעוועט, דערזעהענדיג ליגענדיג ר׳משה׳ן... טעלעפאָנירט גיכער נאָך דער פּאָגאָטאָווע און דערווייל זאָל מען איהם צו אַ פעלדשער אַנטקעגען אַריינטראָגען.

דערווייל האָט זיך אויפ׳ן טראָטואַר אָנגעקליבען אַ רעדיל נייגעריגע.

— ער איז טויט... שרייט איינער.

— ווי אַזוי איז דאָס געשעהן? ס׳טייטש אַזאַ גבר, ר׳ משה!

— אַ מענש איז אויך עפּיס אַ וועזען... אַ פליג — חקר׳ענט אַ דריטער.

— אַז אַ מענש האָט אויף זיך גאָר נישט געקוקט... האָט רבקה מיט אַ פרומען פּנים זיך אַריינגעמישט אין רעדיל, אַ מענש האָט איינמאַל אין טאָג נור געגעסען...

— גאָר ניט געקוקט אויף זיך! האָט יצחק אונטערגעהאַלטען

— טרו־טרו־טרו. איז די פּאָגאָטאָווע מיט גערויש אָנגעקומען.

מען האָט איהם אַריינגעשפּריצט אונטער׳ן הויט טראָפּענס. ער האָט די אויגען געעפענט און שטאַרק געקוקט..

די פּאָגאָטאָווע האָט איהם אַהיים אָבגעפיהרט.

— נו גאָט צו דאַנקען! האָט יצחק דעם אָטהעם פריי אָבגעצויגען.

— איין עסק!... האָט רבקה זיך געקרימט, אונז טרעפט אַלץ נסים... נו, חברה, שוין צעהן דער זייגער פערמאַכט די לאָדען...

אברהם וואָלפזאָהן.

טעכנ׳שע ידיעות.

ווי אַזוי פערריכט מען רעזינעווע זאַכען. צום צונויפקלעפען פון רעזינעווע זאַכען ווערט דער צוריסענער אָרט פריהער גוט אויסגערייניגט מיט נאָזשדראַטשנע פּאַפּיר אָדער אונטערגעפיילט מיט אַ פּיילכען. דאָס פערריכטען דאַרף פאָרקומען אין דער וואַרם, בעת די רעזינע ווערט גרינג בעאַרבעט. אַלס מיטעל צום צונויפקלעפען נעמט מען אַ 10 פּראָצענטיגע צוזאַמענמישונג פון צוגאַנגענעם קאַוטשוק און בענזין, וועלכער דאַרף זיין ריין פון יעדער פרעמדער זאַך, בעזונדערס ריין פון פעטען. ווייטער דאַרף מען האָבען אַ בלעטעלע פון ניט וואָלקאַניזירטען קאַוטשוק פון 1 מילימעטער דער גרעב, גומינע לייווינט און אַ 4 פּראָצענטיגע צוזאַמענמישונג פון צוגעגאַנגענער כלאָריסטער סיערע אין סיערעאוגלעראָד (דאָס קריגט מען אַלץ אין אַפּטיעטשנע סקלאַדען). מיט אַ פּינזעל בעשמירט מען אַרום דעם צוריסענעם אָרט מיט דעם פליסיגען קאַוטשוק, מען לעגט

ארויף איינעם אויף דעם אנדערן די טהיילען, וואס מע דארף צונויפ־קלעפען און מע פרעסט זיי צונויף מיט אַ זאך אזוי, אַז דער קאוטשוק זאל זיך ראשית צו דער זאך ניט צוקלעפען און זאל דורכדרינגען אין די שפאלטען. נאך דעם ווי דער קאוטשוק ווערט טרוקען, בעלעגט מען נאך דעם צונויפגעקלעפטען אָרט מיט גומיליייווינט, מען פרעסט דאס נאך אַמאל צוזאמען, בעשמירט מיט דער צונאנגענער כלאָריסטער סיערע אין סיערע־אוגלעראַד און וואשט אַלץ גוט דורך. —

אַ מאשינקע צו שטיוועל פוטצען. דער צוועק פֿון דער יענינער מאשינקע איז צו פֿערגרינגערען די אַרביט פֿון דיענסטמענשען אין שולען, האָטעלען וכדומה ביים שטיוועל רייניגען. זי האָט ערפֿונען אַ מאשינענפאבריק אין דער שטאָדט ניורנבערג אין דייטשלאנד. שטיוועל פוטצען איז ניט שווער, ווען עס האנדעלט זיך אום רייניגען פֿון איין אָדער עטליכע פאָר שוך. די זאך ווערט אָבער גאָר אנדערש, אז מען דארף אָב־פוטצען איינינע צעהנדלינג אָדער הונדערטער פאָר. מאשינקעס דערצו האָט מען שוין לאנג ערפֿונען, אָבער די ניורנבערגער איז, לויט מען זאָגט, די בעסטע, פראַקטישערע און די בילינערע פֿון אלע. די מאשינקע ווערט צו־געשרויפֿט צו א טיש אָדער צו א באנק, אקוראט ווי עס ווערט צוגעשרויפֿט אַ מאשינקע צום פֿלייש האַקען, און מיט דער הילף פֿון א האנדגריף ווערט געדרעהט א קיילעכיגע בערשטיל. ביי א גרעסערער מאשינע קען דאָס דרעהען מיט די הענד פֿערביטען ווערען דורך א בעוועגענדע מאשינע. איידער די שטיוועל ווערען געפוטצט, מוזען זיי נאטירליך פריהער אָב־גערייניגט ווערען פֿון שטויב און בלאָטע און אָבגעשמירט ווערען מיט וואקס. ווערט דאָס בערשטיל געדרעהט, דאן בלייבט איבער נור צו צושטעלען דעם שטיוועל מיט די זייטען וואָס דארפֿען געפוטצט ווערען. די מאַשינקע איז זעהר איינפאַך און שטארק. דער גאנצער מעכאניזם איז בעדעקט מיט א אייזערנעם קעסטיל. אזא מאשינקע פֿון מיטלערער גרויס וועגט אים גאנצען 30 פונט און קאָסט 10—12 רובעל. —

די בעסטע פאליטור פאר לעדער, וואָס גיט א שענעם גלאנץ, בעקומט מען אין אזא צוזאמענמישונג: מען נעמט 860 געוויכט־טהיילען (למשל גראַמען, לויט אָדער פֿונט) 90 גראַראַווע ספירט, 75 געוויכט־טהיילען גומי־לאַק, 35—סמאָלע, 10-אלאָע, 10—מירבאנאָווע עסענציע, 5—פֿונאַנדער געלאָזענעם קאוטשוק און 5—גוטאפערטשע, אין איינעם אלזא 1000 חלקים און מען צומישט גוט. —

די בעסטע אויסלענדערשע לעדער־וואקס פֿון קאָנקערט און ויידיל ווערט געמאכט אזוי: מען קויפֿט אויס־געארבייטע שצעלאָקין פֿון א סולפיטנע—צעשולאזנא פאבריק און פֿון זיי 225 געוויכט הלקים, למשל פונט, ווערען גוט דורכגעמישט מיט 112½ פֿונט צעריבענער ביינקוילען. צו דעם טייג ווערען ביסליכווייז ביי אונאונטער־בראָכענעם רייבען צוגעגאָסען 25 פֿונט סמוליאנע קיסלאטא און נאָכדעם 45 פֿונט סיערנע קיסלאטא. שליסליך רייבט מען נאך איין אין דעם געמיש 25 פֿונט פעט. דאָס פראָרוקט לאָזט מען שטעהן איינינע טאָג אין בלעכערנע געפֿעסען, נאָכדעם פרעסט מען עס אביסיל דורך דורך קאטשעלקעס און מע פֿילט אין באנקעס. — אלמוני.

א בריעף אין די רעדאקציע.

געעהרטער הערר רעדאקטאָר!

צופֿעליג האָב איך געזעהן אין „יוד" נו' 4, אַז ה. ראָזענפֿעלד שרייבט, דאָס איך האָב אויף דעם 5-טען ציוניסטען־קאָנגרעס פראָטעסטירט געגען דעם ה. אחד העם'ס אויסוואהל אין די קולטור־קאָמיסיאָן, **ווייל ער צאָהלט קיין שקל ניט.**

למען האמת בעט איך אייך ערקלערען, אַז דאס איז ניט ריכטיג. איך האָב ניט געוואוסט און ווייס ביז איצט ניט, אויב ה. אחד העם צאָהלט איין שקל. אלענפֿאלס וועט דער אָפֿיציעלער פראָטאָקאָל בעווייזען די זאך גענוי.

בברכת ציון
נחום סלושק.

פאריז.

קוויטונג:

מיר האָבען ערהאלטען פֿון דער רעדאַקציאָן „דער יוד", קראקוי 101,54 ר' נדבות וועלכע זענען אריינגעקומען פֿיר בריסקער נשרפים צו צוטהיילען די אָרימסטע אויף פסח. — ברעסט 15/3 1902.

די חברה צושטיצען
אָרימע יודען אין ברעסט ליט.

נדבות.

פֿיר דעם יודישען נאַציאָנאַל־פֿאָנד:

(דורך דער אַדמיניסטראַציאָן „יוד" אין קראקוי)

חברת „בני ציון" בסאבאטשאוו „משלוח מנות" לפורים ע"י ה' א לעווענשטיין: ה' א' לעווענשטיין בעד אנדר 2 ר', היושבים ראש נעלסאָן וג' ליכטענשטיין — 1 ר'; ה"ה א. היימאַן י' רויטהשטיין, ש' גראנדוואג, י' טילמאן וא' בערגמאן כ"א 50 ק'; ה"ה ש' נעלסאן, י' פריעדריך, א' וויינבערג ומ' באמאן כ"א 30 ק'; ה"ה י' בערלינער, ווארשאווסקי, ראזענבערג, טילמאַן, מאטעלניק וראזענפֿעלד כ"א 20 ק"פ; ה' גאטקינד—25 ק'; ה"ה פערטמאן נאווריא, ביאזאניקע, ברעסלער, ואקאליאנסקע כ"א 10 ק'; ה' לעווענשטיין 36 ק'; החברה „בחיר כהלכה" ½ 35 ק', אנשים שונים—32 ק'.

בס"ה 10,29 ר'.

מ. מינסקי־ראדאָם 1 ר'; חברה ציונית ראדאם 1,50 ר': 2,50 ר'.

פ. ווארלינסקי ליבוי 1 ר'; לעאפאלד ווארלינסקי 50 ק';
סטעמבער נחומואהן, פֿריילין נחומואהן, קרעמער 1,50 ר';
ה' ראָזענגארד וידידם האידעאַל 1 ר'. ס"ה 4 ר'.

במקום טלגרמה לחתונת ה' דוד וויסבארד עב"נ אלגא פֿעלדמאן מנדבים ה"ה פרימקעס, גרינבערג, יעקב ג"ב נ. ומ. חאווים, נאקמאן וגעלפֿער 3,25 ר'.
ה' שמואל באראז מסטאראשייקי — 50
פֿריילין פערלע טשערניאק " — 50
נאסף על סעודת פורים ע"י חברה ציונית בלונינעץ 1,75

22,79 ר'.

צוזאמען מיט פריהערדיגע 76,52 ר'; 17,67 קראָנען.

בריעפקאסטען דער אדמיניסטראַציאָן.

אבאָנענט נו' 2834 — ווישגאראדאָרף: א) איהר קאָנט בעקומען פֿאר 1,75 ר'; פּאָרטאָ זעלבסט קאָסט אונז 50 ק'. ב) יעדע נומר פֿון דער „אוניווערסאַל ביבליאָטהעק" קאָסט 10 ק'; דורך אונז צו בעצידען.

נו' 3293 — ראדול: ביי אונז איז פֿערשריעבען אז מיר האָבען אייך געשיקט די בראָשורע „דער 3 קאנגרעס", אונטער נומר 442.

ה' א. ר. רישקאנאווקא: מיר רעקאָמאנדירען אייך דאָס בוך „עברית בעברית" פֿון עפשטיין הו"צ „אחיאסף". — די פורים־נומר קאָסט 15 ק'. —

ה' א. איזוס — אטשערעטינא: דעם 3 באַנד וועט איהר בעקומען אין מאַי און דעם 4 אין אויגוסט. —

ה' ד. זילבערלייב אדעססא: ביטע פֿיר דער „פאמיליע" בעזונדער געלד צושיקען.

אבאָנענט נו' 3203: מיר האָבען אייך זיכער געשיקט.

נו' 5583 — באָבריק: איהר וועט בעקומען מיט אַלעמען גלייך.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. Herausgeber, u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau.

אין ענגלאנד איז צו אבאָנירען דעם „יוד“ און „די יודישע פאמיליע“ אויך אַלע אויסגאבען „אחיאסף“
בײ: R. Mazin London 59 Old Montague str. 59

Кремъ „ИДЕАЛЪ“
приготовленный Лабораторіей А. ЭНГЛУНДЪ.
для нѣжности и свѣжести лица.

Спеціально для баловъ, вечеровъ и театра; при употребленіи этого крема лицо получаетъ натуральный и естественный цвѣтъ и дѣлается юношески свѣжимъ; этотъ кремъ не пристаетъ къ матеріи, не дѣлаетъ жирныхъ пятенъ и при дневномъ свѣтѣ совершенно незамѣтенъ на лицѣ. Кремъ „ИДЕАЛЪ“ можно имѣть слѣдующихъ трехъ цвѣтовъ: бѣлый, розовый нѣжно-тѣльный.

Цѣна 75 коп., съ пересылкой 1 руб. 10 коп.

Завѣдующіе Лабораторіею Докторъ В. К. Панченко и А. К. Энглундъ.

Для предупрежденія поддѣлокъ прошу обратить особенное вниманіе на подпись **А. ЭНГЛУНДЪ** красными чернилами и марку **С.-Петербургской Косметической Лабораторіи**, которыя имѣются на всѣхъ препаратахъ. Получать можно во всѣхъ лучшихъ аптекахъ, аптекарскихъ, косметическихъ и парфюмерныхъ складахъ Россійской Имперіи. Главныя агентства и склады фирмы для Европы: **Эмиль Беръ**, Гамбургъ; для Южной и Сѣверной Америки: **Л. Мишнеръ**, Нью-Іоркъ. Главный складъ для всей Россіи **А. ЭНГЛУНДЪ, С.-Петербургъ, Бассейная улица № 27.**

ВАЗЕЛИНОВОЕ МЫЛО
изъ Американскаго Вазелиноваго масла
приготовленнаго Лабораторіей А. ЭНГЛУНДЪ.
Вазелиновое мыло не сушитъ кожу и придаетъ ей пріятную мягкость и бѣлизну.

Цѣна за кусокъ 30 коп.

Завѣдующіе Лабораторіею Докторъ В. К. Панченко и А. К. Энглундъ.

Для предупрежденія поддѣлокъ прошу обратить особенное вниманіе на подпись **А. ЭНГЛУНДЪ** красными чернилами и марку **С.-Петербургской Косметической Лабораторіи**, которыя имѣются на всѣхъ препаратахъ. Получать можно во всѣхъ лучшихъ аптекахъ, аптекарскихъ, косметическихъ и парфюмерныхъ складахъ Россійской Имперіи. Главныя агентства и склады фирмы для Европы: **Эмиль Беръ**, Гамбургъ; для Южной и Сѣверной Америки: **Л. Мишнеръ**, Нью-Іоркъ. Главный складъ для всей Россіи **А. ЭНГЛУНДЪ, С.-Петербургъ, Бассейная ул., 27.**

МЫЛО ИЗЪ ЧИСТАГО МАСЛА КАКАО
приготовлено въ Лабораторіи **А. Энглундъ.**
весьма нѣжнаго свойства.
Втираясь въ кожу придаетъ ей нѣжную бѣлизну, мягкость и бархатность.

Цѣна за кусокъ 80 коп. съ пересылкою 1 р. 20 к.

Завѣдующіе Лабораторіею докторъ В. К. Панченко и А. К. Энглундъ.

Для предупрежденія поддѣлокъ прошу обратить особенное вниманіе на подпись **А. Энглундъ** красными чернилами и марку **С.-Петербургской Косметической Лабораторіи**, которыя имѣются на всѣхъ препаратахъ. Получать можно во всѣхъ лучшихъ аптекахъ, аптекарскихъ, косметическихъ и парфюмерныхъ складахъ Россійской Имперіи. Главныя агентства и склады фирмы для Европы: **Эмиль Беръ**. Гамбургъ; для Южной и Сѣверной Америки: **Л. Мишнеръ**, Нью-Іоркъ. Главный складъ для всей Россіи **А. ЭНГЛУНДЪ, С.-Петербургъ, Бассейная улица, No. 27.**

ДѢТСКОЕ НЕЙТРАЛЬНОЕ ОЛИВКОВОЕ МЫЛО
Приготовлено въ Лабораторіи А. ЭНГЛУНДЪ.
Нейтральное мыло, не содержащее въ себѣ эфирныхъ маслъ.— Рекомендуется какъ туалетное мыло для ежедневнаго употребленія.

Цѣна 25 коп., съ пересылкой 3 куска 1 р. 30 коп.

Завѣдующіе Лабораторіею Докторъ В. К. Панченко и А. К. Энглундъ.

Для предупрежденія поддѣлокъ прошу обратить особенное вниманіе на подпись **А. ЭНГЛУНДЪ** красными чернилами и марку **С.-Петербургской Косметической Лабораторіи**, которыя имѣются на всѣхъ препаратахъ. Получать можно во всѣхъ лучшихъ аптекахъ, аптекарскихъ, косметическихъ и парфюмерныхъ складахъ Россійской Имперіи. Главныя агентства и склады фирмы для Европы: Эмиль Беръ, Гамбургъ; для Южной и Сѣверной Америки: Л. Мишнеръ, Нью-Іоркъ. Главный складъ для всей Россіи **А. Энглундъ.** С.-Петербургъ, Бассейная ул. No. 27.

СПЕРМАЦЕТОВАЯ ЖИРНАЯ ЛИЧНАЯ ПУДРА.
приготовлена въ Лабораторіи А. ЭНГЛУНДЪ.
Спермацетовая жирная пудра превосходитъ своими достоинствами всѣ рисовыя и висмутовыя пудры: она не сушитъ кожу лица, плотно прилегаетъ, незамѣтна при вечернемъ свѣтѣ и уничтожаетъ жаръ и красноту.

Цѣна за коробку 60 коп. съ пересылкою не менѣе 3-хъ коробокъ 2 р. 25 коп.

Завѣдующіе Лабораторіею Докторъ В. К. Панченко и А. К. Энглундъ.

Для предупрежденія поддѣлокъ прошу обратить особенное вниманіе на подпись А. ЭНГЛУНДЪ, красными чернилами и марку **С.-Петербургской Косметической Лабораторіи**, которыя имѣются на всѣхъ препаратахъ. Получать можно во всѣхъ лучшихъ аптекахъ, аптекарскихъ, косметическихъ и парфюмерныхъ складахъ Россійской Имперіи. Главныя агентства и склады фирмы для Европы: Эмиль Беръ, Гамбургъ; для Южной и Сѣверной Америки: Л. Мишнеръ, Нью-Іоркъ. Главный складъ для всей Россіи **А. ЭНГЛУНДЪ, С.-Петербургъ, Бассейная ул. № 27.**

Парижская папиросная бумага

„ЛЕ ДЕРНІЕРЪ КАРТУШЪ“.

требовать исключительно гильзъ а также папиросныхъ книжекъ изъ настоящей французской бумаги **„Ле Дерніеръ Картушъ“.**

Бумажка эта признана Химическ. Лаборат. Варшав. Императ. Унив. самою лучшею.

Образцы бумажки разныхъ сортовъ высылаетъ безплатно.

ТОРГОВЫЙ ДОМЪ
Л. ЗИЛЬБЕРЛЯСТЪ
въ ВАРШАВѢ
Граничная улица № 6.

Новооткрытые „Московскіе Номера“, комфортабельно устроенные съ образцовой прислугой. При номерахъ домашній ресторанъ. Цѣны отъ 50 к. до 3 руб. за номеръ. Х. Мосевицкій, Варшава ул. Новолипки 10, противъ 2-ой Гимназій. 419

נײ ערעפענטע יודישע קאנדיטארײ פון

געברידער קאטליצקי,

ווארשא, נאוואליפקי 8.
(„האָטעל ראססיא“)

נעהמט אויף בעשטעלונגען אויף צוקער-געבעקס, קאָנפעקטען, מאראזעננאע טארטעז, צעקאָלאדען, קרעמען א. ז. וו. אויף האָכציטען און בעלער היער און אויך ארויסצושיקען אויף דער פראָווינץ

צו מעסיגע פרייזען.

עס ווערען אויסגעפיהרט אלע בע-שטעלונגען שמאקהאַפט און ביליג און

כשר על חג הפסח. 498

וויכטיג פיור גערבער!!!

איך פערקויף נור פיר באארעס געלד דענראס, טראנען אונד ריגאער גלאנעץ צו 1,50 א פוד, טראנען פערשיעדענע פון 2 ביז 6 רובל אַ פוד. האנרגעלד 20 %, בעוואוסטע פירמעס אהנע האנרגעלד. 514

И. М. Матузонъ.
Варшава Дикая 45.

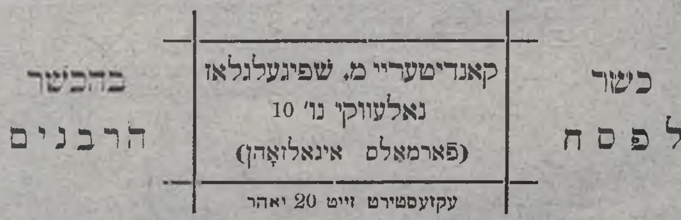
שפיגעל-פאבריק
ל. אידעלזאהן, ווארשא
ביעליאנסקא נו׳ 1
עמפפעהלט זיין גראססעס לאגער פאן שפיגעל, שפיגעל-גלאס, טרוימאס און דעטאיל אונד ענגרא.
466

האנדעלס שולע מיט פענסיאנאט
487

נאילינגען אם רהיין, באדען.

קאנצעסיאנירט פאן דעם מיניסטעריום דעס גראסהערצאגטהום באדען אונר אונ-טער אויפזיכט דערזעלבען. ערציעהונג שטרענג רעליגיעז. — פאלשטענדיגע האנדעלסבילדונג. אונטערריכט דער דייטשען, פראנצויזישען, ענגלישען, איטאליע-נישען אונד רוססישען שפראכע. פראכטפאללע געזונדע לאגע. בעסטע רעפערענצען.

דירעקטאר א. ראססמאן.

איך בעעהרע מיך דאמיט מודיע צו זיין אלע מיינע קונים אנגרא׳איסטען און דעטאלערע דאס די קאנדיטעריי מיינע האב איך נעבראכט דיעזעס יאהר צום בעסטען אררנונג, אויך פערגרעסערט דעם לאקאל, און איך בין אומשטאנד אויסצופיהרען אלע בעשטעללונגען פינקטליך, ריין, כשר שמאקהאפט און ביללינ.

מיין קאנדיטעריי בעזיצט קיינע פיליאלען.

506 נור נאלעווקי Nr. 10

עס איז ארויס פון דרוק דאס

פסח-בלאט

אילוסטרירטע יום-טוב ציימונג

(היסטאריש-ליטעראַרישעס און וויסענשאפטליכעס בלאט)

רעדיגירט און הערויסגעגעבען פון ה׳ עפפעלבערג.

ענטהאלט פאלגענדעס:

צוויי מאמענטען אין דער אלטער גאטהע. — ה. עפפעלבערג.
תתחרש (א בילד). — ד. פרישמאן.
ביים ים (געדיכט). — ד. פרישמאן.
מצרים (היסטארישע בעשרייבונג) איללוסטרירט. — ה. עפפעלבערג.
צו א יתומה (געדיכט). — מארדים ראזענפעלד.
אליהו הנביא צו דער ערשטער סדר נאכט. — ב. פייגענבוים.
מה נשתנה (א יום-טוב׳דיגע מעשה). — מ. י. פרייד.
אין גאס (געדיכט). — אברהם רייזען.
גביר׳השע מצה (א בילד). — אברהם רייזען.
אהין אדער אהער. — מ. וועבער.
א פערשטערטער פסח (הומארעסקא) איללוסטרירט. — ה. עפפעלבערג.
איך וואלט אויך (געדיכט). — ה. עפפעלבערג.
דער זעקסטער כוס (א פאנטאזיע). — מ. ד. ווידרעוויץ.
א גוטער יאהר-צייט (א בילד). — ליפמאן לעווין.
די נאכטיגאל (געדיכט). — י. י. פראפוס.

א וועלט מיט וועלטעלעך (איללוסטרירט): מענשען פרעסער; דריי אמעריקאנער מיליאנערין; האנדעלס טראקטאט; יאפאנישע פרייען; דער עוקאליפטוס בוים; דער פייערינער טייך; דער פערשטיינערטער וואלד; מוזיק קונסט. — נאך ריכטיגע קוועללען. — ה. עפפעלבערג.

וואס הערט זיך אין ווארשוי? א שטאדט פון א סך שטעדטלעך; אריסטאקראטען און אריסטאקראטקעס טאנצען לשם מצוה; שומרי שבת׳ניקעס; שומרי גדה׳ניקעס; קולטור און בילדונג פערשפרייטער צווישען יודען; אז מען רעדט קומט מען ארויס אויפ׳ן טויט: א״ש פריעדבערג׳ס לויה. — בן שמעון.

הומאר און וויץ:

מסגרת סגרה בעתותי פסח (קופליעטען). — מארדים ראזענפעלד.
יודישע זעלטענהייטען. — מ. ד. וו.
פערשיעדענע העגדה. — ב׳ ג.
א׳נ׳אינדיק אויף פסח (איללוסטרירט). — ה. ע.
פון טויזענד איין נאכט (געדיכט). — כל-בו-ניק.

25 קלישעס (איללוסטראציאנען, אבבילדונגען און קאריקאטורען).

פרייז 25 קאפ., מיט פארמא 30 קאפ., רע אמאנדירט נאך 7 ק.

צו בעקומען ביי אלע מוכרי-ספרים. 519

רעדאקציאנס אדרעססע:
Г. ЭППЕЛЬБЕРГЪ, Варшава, Желѣзная 85.